

**UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**Katedra sociologie, andragogiky a kulturní
antropologie**

Bakalářská práce

2018

Ester Hrimutová

**UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**Katedra sociologie, andragogiky a kulturní
antropologie**

Andragogika v profilaci na personální management

Ester Hrimutová

*Motivace k zájmovému vzdělávání hornických
rentistů v Moravskoslezském kraji*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Mildnerová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, uvedla v ní veškerou použitou literaturu a dodržovala jsem zásady vědecké etiky. Použitou literaturu a ostatní zdroje uvádím v seznamu literatury.

V Olomouci dne 31. 3. 2018

Hrimutová Ester

.....

Ráda bych poděkovala Mgr. Kateřině Mildnerové Ph.D. za odborné vedení, konzultace, cenné rady a podporu při volbě tématu i vlastním zpracování bakalářské práce.

Děkuji také mému muži Richardovi, rodině i přátelům za trpělivost a podporu, kterou mi poskytovali po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ V KONTEXTU HORNICKÝCH RENTISTŮ.....	9
1.1 Pracovní úraz, nemoc z povolání	9
1.1.1 Odpovědnost za škodu	10
1.2 Náhrada za ztrátu na výdělku	11
1.2.1 Náhrada za ztrátu na výdělku po pracovní neschopnosti.....	11
1.2.2 Změny ovlivňující nárok na rentu.....	12
2 CHARAKTERISTIKA A VÝZNAM ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH.....	14
2.1 Vymezení základních pojmů.....	14
2.2 Rozdělení vzdělávání dospělých	15
2.3 Zájmové vzdělávání dospělých	17
2.3.1 Cíle a funkce zájmového vzdělávání	18
2.3.2 Typy zájmového vzdělávání	19
3 VOLNÝ ČAS A VZDĚLÁVÁNÍ OSOB PO PADESÁTEM VĚKU ŽIVOTA	24
3.1 Pohledy na volný čas a jeho vymezení	24
3.2 Funkce a přínosy volného času	25
3.2.1 Hlediska ovlivňující prožívání volného času.....	25
3.3 Vzdělávání osob po padesátém věku života.....	26
4 MOTIVACE KE VZDĚLÁVÁNÍ.....	29
4.1 Charakteristika motivace a souvisejících pojmů.....	29
4.1.1 Potřeby, postoje, hodnoty, zájmy.....	30
4.2 Faktory ovlivňující motivaci ke vzdělávání	31
4.3 Vybrané motivační teorie	33
II. EMPIRICKÁ ČÁST	35
5 METODOLOGIE.....	36
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	36
5.2 Kvalitativní výzkum a výzkumné techniky.....	36

5.3	Charakteristika a výběr vzorku	37
5.3.1	Hledisko lokality a nabídky zájmového vzdělávání	39
5.4	Etické aspekty a průběh rozhovoru	40
5.5	Metoda zpracování dat	40
5.6	Reflexe výzkumníka.....	41
6	VÝSLEDKY A INTERPRETACE VÝZKUMU	42
6.1	Zájmové vzdělávání a volnočasové aktivity hornických rentistů	42
6.2	Význam a role zájmového vzdělávání	44
6.3	Přínos zájmového vzdělávání a vliv na plnohodnotný život.....	47
6.4	Motivace k zájmovému vzdělávání a aktivitám.....	50
6.5	Bariéry v motivaci k zájmovému vzdělávání.....	52
	Závěr	56
	Anotace / Abstract	59
	Použitá literatura a internetové zdroje	61
	Seznam zkratek	64
	Seznam tabulek	65
	Seznam příloh.....	66

Úvod

Volný čas se v dnešní společnosti začíná stále více stávat cennou součástí lidských životů. Se vzrůstajícími nároky na člověka v pracovních i osobních povinnostech, se volnému času klade o to vyšší hodnota a není tak brán jako samozřejmost. Spočívá přitom na každém jednotlivci, jak se svým volným časem naloží. V městě Havířově, kde žiji, které je součástí Moravskoslezského kraje, jsem v souvislosti se svým zaměstnáním, tak i ze svého okolí vysledovala, nelehké životní situace specifické skupiny obyvatel, hornických rentistů. Přestože tato skupina lidí volným časem disponuje, sami si tuto možnost nezvolili a mají jej na úkor toho nejcennějšího v životě, a sice zdraví. V tomto kontextu mě zajímalo, jakým způsobem tráví svůj volný čas a zda jej využívají k zájmovému vzdělávání, které je do jisté míry součástí většiny populace a k jehož angažovanosti je volný čas podmínkou. Jelikož finanční zabezpečení mají určitým způsobem, prostřednictvím náhrady za ztrátu na výdělků, zajištěné, zajímalo mě zjištění jejich motivace a významu zájmového vzdělávání v jejich životech. S přihlédnutím na tvrzení, že cílové skupiny ve vzdělávání dospělých, jsou osoby se specifickými vzdělávacími zájmy či potřebami a skupiny znevýhodněné či rizikové (Dvořáková, in Dvořáková, Šerák, 2016, p. 81), je cílem předkládané práce zjištění významu a motivace k zájmovému vzdělávání hornických rentistů.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část zahrnuje celkem čtyři kapitoly. V první kapitole teoretické části práce budou představeny pojmy související s problematikou hornických rentistů, zejména vysvětlení náhrady za ztrátu na výdělků a okolnosti, které jsou příčinou vzniku nároku na rentu. V druhé kapitole pak bude rámcově prezentováno zájmové vzdělávání dospělých a jeho zařazení do oblasti celoživotního vzdělávání. V kontextu zájmového vzdělávání budou přiblíženy jeho funkce, cíle a typologie rozdělení jednotlivých kategorií zájmového vzdělávání. V souvislosti se zájmovým vzděláváním bude v následující kapitole osvětlena koncepce volného času, přiblížení jeho přínosů a funkcí, stejně jako aspekty ovlivňující prožívání volného času. V návaznosti na hledisko věkové kategorie a s odkazem na věkovou skupinu výzkumného vzorku, bude v této podkapitole prostor věnován vzdělávání osob po padesátém věku života. Teoretickou část uzavírá kapitola o motivaci, která zahrnuje související pojmy nezbytné pro terminologické ukotvení. V této kapitole je pozornost přiklášena zejména k motivačním faktorům, které mohou ovlivňovat účast a motivaci

k zájmovému vzdělávání dospělých. Teoretickou část uzavře základní představení motivačních teorií, které lze aplikovat v kontextu zájmového vzdělávání.

Empirická část je rozdělena do dvou kapitol. Nejdříve je popsána metodologie kvalitativního výzkumného šetření, kde je zároveň blíže představen výzkumný problém a dílčí výzkumné otázky směřující k cíli předkládané bakalářské práce. V této kapitole je rovněž charakterizován výzkumný vzorek a lokalita jejich bydliště, kde byl výzkum realizován. Dále je zde představena vlastní reflexe výzkumníka. Poslední kapitola, interpretace výzkumných zjištění, pak kompletně uzavírá empirickou část. Závěrem jsou shrnuty zjištěné výsledky výzkumu a představena nová témata dalšího možného využití této práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ V KONTEXTU HORNICKÝCH RENTISTŮ

Moravskoslezský kraj, konkrétně ostravsko-karvinský revír¹, je odedávna charakteristický svou tradiční těžbou černého uhlí, kdy počátky největšího zájmu o hornický průmysl, nastal v druhé polovině 18. století v důsledku hrozby nedostatku dřeva v souvislosti s rozvojem průmyslu a stavebnictví (Koláček, 2003, p. 7). Přestože doba největšího rozmachu uhelného hornictví již pominula, ostravsko-karvinský revír zůstal dodnes jediným těženým černouhelným ložiskem v České republice.

Pracovní síly, které vykonávají práci v báňském průmyslu v dolech, budou pro účely této práce nazvány, obecně jako horníci. Nelehká a riziková práce horníků v dolech, často poznamenává jejich zdravotní stav i s následky. Otřesy a mimořádné události zapříčiňují četné úrazy, kromě toho nepříznivé pracovní podmínky i získané nemoci a choroby z povolání. Na úvod teoretické části práce budou vysvětleny vybrané pojmy, v souvislosti s danou problematikou mužů, kteří v důsledku zmíněných okolností, nemohou v oboru hlubinného hornictví již pracovat. S ohledem na tuto skutečnost jim vzniká nárok na náhradu za ztrátu na výdělku, přičemž je potřeba vzít v úvahu, že toto zabezpečení, vzhledem ke změnám, které mohou v jejich životě nastat, nemají zaručené po celou dobu až do penze. Pro bližší pochopení principu vzniku a případného zániku nároku na náhradu za ztrátu na výdělku, bude tento koncept osvětlen.

1.1 Pracovní úraz, nemoc z povolání

V kontextu s těžkým hornickým povoláním se vyskytuje riziko, již zmíněných, pracovních úrazů a nemocí z povolání. Pracovním úrazem je myšlena škoda na zdraví, či úmrtí pracovníka, ke kterému došlo při plnění pracovních povinností, případně v souvislosti s úkoly v zaměstnání nezávisle na vůli zaměstnance působením zevních vlivů, ke kterým došlo krátkodobě, násilně a náhle (Mikyska, 2005, p. 15). Pracovním úrazem je rovněž porušení zdraví, k němuž došlo při práci, na niž není zaměstnanec zvyklý, a která je nepřiměřená jeho tělesným schopnostem, přičemž je pracovník nucen

---

¹ S ohledem na bydliště respondentů, jež jsou uvedena v praktické části práce, do ostravsko – karvinského revíru spadají rovněž města Havířov a Petrovice u Karviné

překonávat vnější odpor, a zvýšit tak nezvykle svou námahu, která musí být příčinou dopadu, o jehož odškodnění se jedná (Mikyska, 2005, p. 15).

Horníci při svém pracovním výkonu nejsou ohroženi pouze pracovním úrazem, ale rovněž nemocí z povolání². Seznam nemocí z povolání stanoví § 1 odst. 1 nařízení vlády č. 290/1995 Sb., který je charakterizuje jako choroby vznikající nepříznivým vlivem chemickým, biologickým, fyzikálním nebo jiným škodlivým působením, jestliže vznikly za podmínek uváděných v seznamu nemocí z povolání. Uznávat nemoci z povolání jsou kompetentní pouze zdravotnická zařízení³ podle místní, nebo věcné příslušnosti zaměstnavatelů (Mikyska, 2005, p. 28).

1.1.1 Odpovědnost za škodu

V hlavě osmé zákoníku práce, je však zaměstnavateli uložena povinnost zabezpečovat zaměstnancům takové pracovní podmínky, aby při plnění jejich pracovních povinností nebylo ohroženo jejich zdraví, či majetek. Zároveň je zde upravena prevenční povinnost přispívající k předcházení vzniku škod (Šíma, Suk, 2006, p. 221).

Jestliže ke škodné události došlo, u odpovědnosti za škodu rozlišujeme mezi obecnou odpovědností a odpovědností ve zvláštních případech. V rámci teoretického ukotvení práce bude objasněn právě termín odpovědnosti ve zvláštních případech.

Odpovědnost ve zvláštních případech

Alexander Šíma a Milan Suk (2006, p. 224) jako nejčastější případ zvláštního druhu odpovědnosti zaměstnavatele uvádějí odpovědnost za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání. Předpokladem⁴ této odpovědnosti je existence nemoci z povolání či pracovního úrazu, dále vznik škody a příčinná souvislost mezi nemocí z povolání či pracovního úrazu a vznikem škody (Šíma, Suk, 2006, p. 224).

---

² Nemoc z povolání charakterizuje ustanovení § 190 odst. 3 zákoníku práce (Mikyska, 2005, p. 28).

³ Seznam těchto zařízení je uveden v příloze vyhlášky č. 342/1997 Sb. (Mikyska, 2005, p. 28).

⁴ Předpoklady odpovědnosti zaměstnavatele vyplývají z ustanovení § 190 odst. 3 zákoníku práce (Mikyska, 2005, p. 33).

1.2 Náhrada za ztrátu na výdělků

Jak bylo již zmíněno, zaměstnavatel odpovídá za škodu vzniklou pracovním úrazem nebo nemocí z povolání. V důsledku těchto skutečností má zaměstnanec nárok na následující náhrady, které uvádějí Šíma a Suk (2006, p. 225):

- Náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění⁵, náhradu nákladů účelně vynaložených na léčení⁶, náhradu věcné škody⁷
- Náhradu za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti – výše plnění této náhrady se určuje rozdílem mezi vyplacenými nemocenskými dávkami a průměrným výdělků dosahovaným před úrazem či nemocí
- Náhradu za ztrátu na výdělků po pracovní neschopnosti

1.2.1 Náhrada za ztrátu na výdělků po pracovní neschopnosti

S ohledem na téma této práce je vhodné, náhradu za ztrátu na výdělků po pracovní neschopnosti definovat blíže. Náhrada za ztrátu na výdělků po pracovní neschopnosti je formulována jako: „...rozdíl mezi dosahovaným výdělků, který je v důsledku zdravotního poškození po pracovním úraze a po převedení na jinou práci nižší, a průměrným výdělků dosahovaným před úrazem nebo rozdíl mezi invalidním důchodem a průměrným výdělků“ (Šíma, Suk, 2006, p. 225). Částečný, či plný invalidní důchod není k pobírání náhrady za ztrátu na výdělků podmínkou. Nárok na citovanou náhradu má i pracovník, kterému nebyl přiznán žádný z výše uvedených důchodů, musí však splňovat předpoklad nižšího výdělků v důsledku pracovního úraze nebo nemoci z povolání (Mikyska, 2005, p.78). Průměrným výdělků je myšlen průměrný výdělek platný ke dni vzniku nároku na náhradu za ztrátu na výdělků (Mikyska, 2005, p. 80). Nárok na náhradu za ztrátu na výdělků má však i ta osoba, která „...není v určité době v nějakém pracovním vztahu“ (Mikyska, 2005, 84). K tomuto faktu nejčastěji dochází, jestliže zaměstnanec vzhledem ke svému zdravotnímu stavu pozbyl způsobilost

---

⁵ Určuje lékař, který podle zvláštních předpisů bodově ohodnotí utrpěnou bolest při úraze a jeho léčení, případně omezení, které úraz přinesl zaměstnanci v dalším životě (Šíma, Suk, 2006, p. 225).

⁶ Náklady na léky, dietní stravu či náklady spojené s návštěvou zdravotnických zařízení (Šíma, Suk, 2006, p. 225)

⁷ Pokud došlo k poškození věcí následkem události, při níž došlo k úraze (Šíma, Suk, 2006, p. 225)

konat dosavadní práci, nebo ji nemůže vykonávat vzhledem k onemocnění choroby z povolání. V případě, že je pracovník po ukončení pracovního poměru z tohoto důvodu nezaměstnaný, je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce (Mikyska, 2005, p. 104).

Jak rovněž dokládá Martin Mikyska (2005, p. 77), je v praxi, výše představená náhrada, zpravidla nazývána „rentou“. Pobírání této náhrady, tzv. renty, může v souvislosti s pracovním úrazem či nemocí z povolání, dojít nejenom u hornických zaměstnanců, ale také u jiných profesí. Pro účely a zřetelnost této práce bude pro označení osob, které pobírají náhradu za ztrátu na výděлку čili rentu, dále užíváno pojmu „horničtí rentisté“.

S odkazem na empirickou část práce, je taktéž vhodné přiblížit, kolik takových osob v Moravskoslezském kraji existuje. Pokud jde o vyčíslení počtu hornických rentistů, byla autorkou této práce oslovena pojišťovna Kooperativa, a.s., pod kterou spadají horničtí rentisté pobírající náhradu za ztrátu na výděлку od roku 1993, jímž vyplácí náhradu za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti. Dle poskytnutí informací⁸ pojišťovnou Kooperativa, a.s., ze dne 30. 10. 2017, je v Moravskoslezském kraji celkově evidováno 3 462 hornických rentistů, z toho s bydlištěm v městě Havířově se jedná o 612 osob a s bydlištěm v městě Karviná je to 572 osob.

1.2.2 Změny ovlivňující nárok na rentu

Na straně postiženého mohou v období pobírání renty nastat určité změny, na které je odpovědný zaměstnavatel povinen reagovat a je nutné posoudit, zdali má postižený zaměstnanec stále na rentu nárok (Mikyska, 2005, p. 109). Lze tedy konstatovat, že finanční náhradu, kterou horničtí rentisté v důsledku pracovních úrazů či nemocí z povolání pobírají, nemají zaručenou až do důchodového věku.

Níže budou představeny vybrané případy změny poměrů, které mohou být relevantní pro zkoumanou skupinu osob, hornických rentistů. Jedna ze skutečností, jež může nastat, je dovršení důchodového věku, přiznání starobního (i předčasného) důchodu, a která je podstatná, jestliže rentista o starobní důchod požádá (Mikyska, 2005, p. 115). V případě, že je mu tento přiznán, pak jeho nárok na další poskytování renty

---

⁸ Poskytnuté informace pojišťovnou Kooperativa, a.s. jsou uvedeny v e-mailové komunikaci v příloze č. 1

zaniká. Dalším z možných faktů, ke kterému může docházet, jsou změny zdravotního stavu zaměstnance s přiznanou rentou. Zdravotní stav obvykle nebývá po celou dobu stejný, jako v období, kdy byla zaměstnanci renta přiznána. Pokud se jedná o významné změny zdravotního stavu rentisty, je na zaměstnavatelově rozhodnutí⁹, zdali, či v jaké výši, bude zaměstnanci renta dále poskytována (Mikyska, 2005, p. 116). Zánik nároku na rentu v důsledku dosahování vyšších výdělků postiženým zaměstnancem je dalším možným typem změny, při níž by nárok na ztrátu na výdělku dále nevznikal (Mikyska, 2005, p. 126). K tomuto zániku může mj. dojít, jestliže mzda poškozeného, z případného zaměstnání, dosahuje větší výše než před obdobím vzniku škody. Mikyska (2005, p. 120), se ve smyslu časového limitu trvání renty, rovněž vyjadřuje ke stárnutí odškodňovaného zaměstnance, dovršení věku 65 let a k nároku na rentu u osob starších než 65 let. Ustanovení § 195 odst. 4 zákoníku práce, říká, že nejdéle do konce kalendářního měsíce, ve kterém osoba, jež se pobírání renty týká, dovrší věku 65 let, je nejzazší termín, jak nejdéle může nárok na rentu trvat.

---

⁹ Zaměstnavatel je tak oprávněn rozhodnout s odvoláním na ustanovení §202 odst. 1 zákoníku práce (Mikyska, 2005, p. 116).

2 CHARAKTERISTIKA A VÝZNAM ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Se zřetelem na cílovou skupinu hornických rentistů, tematickému vymezení této práce a jejímu cíli, bude hovořeno zejména o zájmovém vzdělávání. Před tím, než bude tento typ vzdělávání charakterizován, bude zařazen do vzdělávacího systému¹⁰, zároveň objasněno jeho rozdělení a vybrané koncepce, s nimiž souvisí.

2.1 Vymezení základních pojmů

Ukazuje se, že v dnešní moderní společnosti jednou získané znalosti nemusí být dostačující po celý zbytek života a vzdělávání tak bývá přisuzována stále větší potřeba a význam. Podle Milady Rabušicové a Ladislava Rabušice (2008, p. 26) je s pojetím vědění společnosti provázán koncept celoživotního učení a v jeho rámci rovněž vzdělávání dospělých. Pojem celoživotního učení je v současnosti definován mnoha autory. Lze prezentovat tvrzení Zdeňka Palána a Tomáše Langer (2008), kteří celoživotní učení chápou jako změnu v celém pojetí vzdělávání, „kdy všechny možnosti učení..., jsou chápány jako jediný propojený celek, který dovoluje rozmanité a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a který umožňuje získávat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami a kdykoli během života“ (Palán, Langer, 2008, p. 43).

Jaroslav Mužík (2004, p. 13) k procesu vzdělávání upřesňuje, že se tato událost odehrává mezi vzdělavatelem a vzdělávaným, přičemž z hlediska vzdělavatele se jedná o vyučování a na straně vzdělávaného jde o učení. Učení je pak činnost vzdělávaného, který se snaží své získané zkušenosti přetvořit do znalostí, dovedností, postojů, hodnot, emocí atd. Vzdělávání dospělých je chápáno jako součást celoživotního vzdělávání, přičemž za dospělého člověka je považován člověk, který sám sebe považuje za sociálně zralého, a je tak chápán i okolím (Jarvis, 2004, podle Dvořáková, in Dvořáková, Šerák, 2016, p. 52).

---

¹⁰ Vzdělávací systémy jsou institucionálně organizované i sebevzdělávací aktivity, které nahrazují, doplňují či jinak obohacují počáteční vzdělání dospělých, jež záměrně rozvíjí jejich znalosti a dovednosti, potřebné pro plnohodnotnou práci a plnění životních rolí (Palán, Langer, 2008, p. 41).

Formy celoživotního učení

Pojetí celoživotního učení si vyžádalo rozlišení různých forem vzdělávání a učení. Například v dokumentu *A Memorandum on Lifelong learning*¹¹ (2000) je zdůrazňována triáda formálního, neformálního a informálního učení (Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 26). Formální učení probíhá v rámci škol a formálních vzdělávacích institucí. Výstupem je druh certifikátu (vysvědčení, diplom, titul atd.), který potvrzuje získaný stupeň vzdělání (Dvořáková, Šerák, 2016, p. 107). Za dominující podobu vzdělávání dospělých je dle Miroslavy Dvořákové a Michala Šeráka (2016, p. 109) považováno neformální učení, jež obvykle probíhá na místech jako jsou firmy, soukromé vzdělávací instituce, nestátní i příspěvkové neziskové organizace, ale i komory, asociace a profesní sdružení, a nevede k získání určitého stupně vzdělání. Informálním vzděláváním je myšleno veškeré bezděčné a neplánovité učení vycházející z každodenních aktivit a zároveň jakékoliv sebe-řízené učení se, kupříkladu sledování vzdělávacích dokumentů v TV, studium literatury aj. (Dvořáková, Šerák, 2016, p. 119). Z uvedeného se lze rovněž domnívat, že tyto formy celoživotního učení mohou na sebe nejen navazovat, ale i probíhat současně, navzájem se doplňovat a prolínat. Michal Šerák (2009, p. 16) k tomuto navíc dodává, že toto rozčlenění je nutné chápat jako homogenní celek, který umožňuje získávat uvedené kvalifikace či kompetence různými cestami během celého života.

2.2 Rozdělení vzdělávání dospělých

Pro lepší pochopení systému vzdělávání dospělých, bude v rámci celoživotního vzdělávání, představeno jeho rozdělení a místo, které v tomto ohledu vzdělávání dospělých zaujímá. Bohatý celek celoživotního vzdělávání rozděluje Mužík (2004, p. 22) na vzdělávání dětí a mládeže¹² a vzdělávání dospělých, přičemž vzdělávání dospělých se dále člení na:

- Studium na vysokých školách
- Další profesní vzdělávání

---

¹¹ *A Memorandum on Lifelong learning* – Memorandum o celoživotním učení, které vydala Evropská komise v listopadu 2000 v mezinárodních dokumentech o celoživotním vzdělávání (Palán, Langer, 2008, p. 22)

¹² Vzdělávání dětí a mládeže se dále člení na a) studium na školách, b) vzdělání a výchovu v rodině a c) zájmové vzdělávání (Mužík, 2004, p. 22).

- Občanské a zájmové vzdělávání

Jiné znázornění celoživotního vzdělávání nabízí Palán a Langer (2008, p. 95):

Tabulka č. 1: Rozdělení celoživotního vzdělávání dle Palána a Langer

Celoživotní vzdělávání (učení)	
Vzdělávání dětí a mládeže	Vzdělávání dospělých
Vzdělávání ve školách	<p>Další vzdělávání</p> <p>Občanské vzdělávání</p> <p>Zájmové vzdělávání</p> <p>Další profesní vzdělávání</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kvalifikační • Rekvalifikační • Normativní školení

Zdroj: Upraveno dle Palána a Langer (2008, p. 95)

Jednotlivé typy vzdělávání, které byly zmíněny, je vhodné následujícím textem upřesnit. Jak bylo již řečeno, další vzdělávání dospělých se realizuje prostřednictvím škol, nebo jako další vzdělávání, jehož součástí je občanské, zájmové a další profesní vzdělávání. Zájmovému vzdělávání budou níže věnovány samostatné podkapitoly.

Vzdělávání ve školách

Náhradním školním vzděláváním je podle Palána a Langer (2008) rozuměna nová možnost pro dospělé, kteří v náhradním školním cyklu mohou dosáhnout dalšího stupně vzdělání, pro něhož je obvyklé, že se nabývá v průběhu počátečního vzdělávání, v mládí. Toto vzdělávání bývá označováno jako „druhá vzdělávací cesta“, či „vzdělávání druhé šance“ (Palán, Langer, 2008, p. 95-96).

Občanské vzdělávání

Mezi vzdělávací aktivity občanského vzdělávání dospělých je zařazováno jednání, které je zaměřené na formování vědomí práv a povinností osob v naplňování jejich rolích, jako jsou role občanské, politické, společenské a rodinné (Dvořáková, Šerák, 2016, p. 116). Dále občanské vzdělávání zahrnuje otázky orientované na uspokojování zájmů občanů

a společenských potřeb, na vytváření skupinové celistvosti a na zdokonalování života jejich společenství (Palán, Langer, 2008, p. 98).

Další profesní vzdělávání dospělých

Za zřejmě nejpropracovanější a v současnosti nejvíce finančně podporovanou součástí dalšího vzdělávání je považováno další profesní vzdělávání, které je současně jako jediný segment dalšího vzdělávání legislativně¹³ upraven (Dvořáková, Šerák, 2016, p. 111). Profesní vzdělávání dospělých je spojeno se vzděláváním dospělých na pracovišti, s obsahem jejich práce, případně s profesí vykonávanou aktuálně, v budoucnu i v minulosti (Novotný, in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 114). Jak dokládá výše uvedené schéma v tabulce č. 1., je dále děleno na kvalifikační, které se zaměřuje zejména na zvyšování, získávání a rozšiřování dané kvalifikace, dále na rekvalifikační, jehož cílem je získání specifické i nespecifické kvalifikace, například prostřednictvím praktických rekvalifikací, rekvalifikačními stážemi či motivačními kurzy a do třetice to jsou normativní školení, která jsou nejznámější jako vzdělávání určená právní normou, jako odborná způsobilost specializovaných pracovníků na úseku bezpečnosti práce a technických zařízení (Palán, Langer, 2008, p. 96-98).

2.3 Zájmové vzdělávání dospělých

V návaznosti na předchozí kapitoly bude nyní pozornost věnována především zájmovému vzdělávání, které je s ohledem na tematické vymezení této práce, hlavním předmětem zájmu ve vztahu k hornickým rentistům.

Již v dílech antických filozofů, jako jsou Platón a Aristoteles, můžeme předvídat ideu výchovy a celkového osobnostního rozvoje sloužící ke kvalitnímu naplnění volného času¹⁴ či zlepšení kvality života (Dvořáková, Šerák, 2016, p. 112). V obecné rovině je Danou Knotovou (in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 169) kvalita života nazývána jako výsledek vzájemného působení mnoha různých faktorů. Postoj ke kvalitě života je možné vyjádřit dvěma základními pojetími. První je orientováno na objektivní rozsah kvality

---

¹³ V zákoně č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, dále v zákoně 435/2004 Sb., o zaměstnanosti a ve vyhlášce 176/2009 Sb., o akreditacích a rekvalifikacích (Dvořáková, Šerák, 2016, p. 111).

¹⁴ Volným časem, který hornickým rentistům v důsledku odškodňování jejich pracovních nemocí či úrazů vznikl, se budeme zabývat dále v samostatné kapitole.

života, zejména na materiální a sociální podmínky života, včetně zdravotního stavu, a druhé pojetí vymezuje subjektivní rozsah kvality života, k němuž je zařazována všeobecná spokojenost se životem a pocit životní pohody, kdy základem je emocionální hodnocení podmínek života (Knotová, in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 169). Samotné zájmové vzdělávání pak lze definovat jako souhrn forem, které dotvářejí osobnost na základě jejich zájmů a hodnot¹⁵, uspokojují vzdělávací potřeby v souladu s individuálním zaměřením a umožňují seberealizaci ve volném čase (Palán, Langer, 2008, p. 99). Vymezení zájmového vzdělávání vystihuje rovněž formulace dle tzv. *Bílé knihy*¹⁶, která jej definuje jako: „...souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit, směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňující získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou ... výuku.“ (Bílá kniha, 2001, p. 54, podle Šerák, 2009, p.50)

Pro zájmové vzdělávání je typické, že vychází ze svobodné vůle, respektuje podmínky osobních schopností, životní podmínky účastníků, kromě toho by mělo podporovat klima vzájemné důvěry a spolupráce. K zájmovému vzdělávání v rovině informálního učení lze taktéž dodat, že je neorganizované, nesystematické a nevede k získání žádného certifikátu (Knotová, in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 173).

2.3.1 Cíle a funkce zájmového vzdělávání

Účelem funkcí zájmového vzdělávání má být harmonicky rozvinutá, samostatná, společensky aktivní osobnost a plné vyčerpání kapacit volného času (Šerák, 2009, p. 54). Následující přehled a ujasnění hlavních funkcí zájmového vzdělávání dokládá, že má významný dopad na různé sféry lidského života (Vymazal, 1990, podle Šerák, 2009, p. 55). Jako první světónázorovou funkcí, je myšlena orientace v pochopení světa, ve funkci všeobecně vzdělávací jde o rozšiřování a aktualizaci poznatků, sociálně adaptační vede ke zvládnutí sociálních rolí, sociálně integrační a kontrolní se snaží o vytvoření systému hodnot k posílení soudržnosti či integraci lidí do společnosti, kompenzační má za úkol překonat nedostatky výchovy či jednostranného pracovního vytížení, popularizační šíří poznatky a stimuluje k dalšímu vzdělávání, funkce propagandistická

---

¹⁵ Podstata pojmů *zájmy a hodnoty* bude blíže prezentována v kapitole 4. *Motivace*

¹⁶ *Bílá kniha* – v rámci *Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice* (Šerák, 2009, p. 50)

formuje postoje jedince k aktuálním problémům, kvalifikační slouží pro pracovní znalosti a dovednosti, konzervační usiluje o zachování kontinuity a hodnot, inovační překonává již dříve získané zastaralé poznatky, profylaktická funkce se pokouší o hodnotné naplnění volného času, překonání nudy a stereotypu, komunikativní vede ke kontaktům a rozšiřování známých mezi jedinci se společnými zájmy, expresivními funkcemi jsou označovány umělecké aktivity či realizace charitativních činností, dále zájmové vzdělávání plní funkci seberealizační, ekonomickou, relaxační a regenerační.

2.3.2 Typy zájmového vzdělávání

Kategorizace realizovaných činností v rámci zájmového vzdělávání je poměrně problematická. Lze konstatovat, že jeden z hlavních důvodů dle Dvořákové a Šeráka (2016, p. 115) je šíře a pestrost nabídky zájmového vzdělávání, potažmo jeho nejisté obsahové zaměření. V této kapitole bude tedy představeno členění oblastí zájmového vzdělávání podle Šeráka, jehož rozdělení typů zájmového vzdělávání lze považovat za jedno z nejdiskutovanějších. Je však nutné upřesnit, že se jednotlivé skupiny svým obsahovým zaměřením často překrývají a je možné je zařadit současně do několika typů zájmového vzdělávání (Šerák, 2009, p. 138).

Kulturní a estetická výchova

Ve vztahu k zájmovému vzdělávání, je možné nahlížet na kulturu jako komplexně předávané hodnoty mezi generacemi, jež přispívají k intelektuálnímu, emocionálnímu i morálnímu rozvoji každého člověka a v tomto smyslu plní i výchovně vzdělávací funkci (Šerák, 2009, p. 138). Součástí kulturně výchovného působení jsou prvky estetických aspektů. Za primární činitele estetické výchovy Šerák (2009, p. 139) považuje schopnost člověka vnímat krásu, pozitivní působení na emocionální složku osobnosti a formování vztahu jedince ke společensky kulturním hodnotám. V kontextu se vzdělávacími aktivitami je nutno podotknout, že se zaměřují na umělecké vzdělávání, jak rovněž dokládá Šerák (2009, p. 140) a zabývají se zejména výtvarným uměním, jako je architektura, sochařství, malířství, fotografování, dále múzickým uměním, jehož součástí je mimika, tanec, hudba, slovesnost a „sdruženým“ uměním, kterým je rozuměno divadlo a film (Šerák, 2009, p. 140). Jiřina Pávková (2008, p. 96) v této souvislosti navíc doplňuje

zaměření na rozvíjení literárního a dramatického projevu, na kulturu chování, výchovu vkusu a rozvoj tvořivosti.

Za nejznámější a nejnavštěvovanější organizace kulturního a estetického vzdělávání je možné označit muzea a galerie (Šerák, 2009, p. 142). Lze rozlišovat typy muzeí na přírodovědná, historická, dějin kultury, vědecko-technická, umělecká, sdružená a ostatní, do nichž jsou zařazovány všechny další druhy, např. se specializací na konkrétní osobnost, místo, časové období, či specifickou organizaci (Waidacher, 1999, podle Šerák, p. 143).

Zdravotní výchova

Zdravotní výchova je charakteristická svým záměrem na rozvoj celkové zdravotní uvědomělosti, popularizaci principů fyzické i duševní hygieny, základy zdravé výživy a životního stylu, jakož i na zdravotní prevenci (Šerák, 2009, p. 160). Za významné a aktuálně řešené problémy jsou považovány témata zdravé výživy, omezení kuřáctví a alkoholismu, protidrogová prevence, zvládnání stresu, začlenění handicapovaných, prevence AIDS a dalšího. Ačkoliv aktivit na formální úrovni zdravotní výchovy není mnoho, veřejnost je informována především prostřednictvím médií, přičemž za významnou osvětovou činnost v rámci zdravotní osvěty lze pak pokládat aktivity organizací ministerstva zdravotnictví, lékařské fakulty, Státní zdravotní ústav a Národní centrum podpory zdraví (tamtéž, p. 161).

Pohybově – sportovní výchova, cestování, turistika

Význam zájmových činností pohybového, sportovního a turistického zaměření, spočívají v přispívání k fyzické zdatnosti a psychické odolnosti (Pávková, 2008, p. 96). Pro zapojení lidí do pohybových aktivit existují nejrůznější motivy. Za prvé lze zajistit normální tělesný vývoj a růst jedince, dále fyzické zdokonalování člověka, zvyšování svalové hmoty, výkonnosti či kompenzaci nedostatku tělesného pohybu, dochází rovněž k regeneraci, rehabilitaci, odstranění zdravotních defektů, dalším motivem je zábava, péče o zdraví a krásný vzhled a touha po sociálních kontaktech, případně snaha potvrdit svůj sociální status (Šerák, 2009, p. 150-151). Za nejrozšířenější formu těchto aktivit je považována rekreační sportovní činnost, jejímž hlavním smyslem je odreagování a zábava, naproti tomu od amatérského sportování, které zpravidla přesahuje všechny ostatní zájmy člověka (tamtéž, p. 153).

Cestování a turistiku Šerák (2009, p. 156) popisuje jako propojení pohybových a kulturně poznávacích činností, přičemž tyto nejsou primárně zaměřeny na výkon, jako je tomu u sportu. Za jednu z nejvýznamnějších forem cestování lze zmínit cestovní ruch¹⁷, jež má největší hodnotu, v kontextu se zájmovým vzděláváním, v podobě rekreačního cestovního ruchu, který zahrnuje pasivní i aktivní odpočinek. Prostřednictvím kulturního cestovního ruchu jsou různými způsoby uspokojovány potřeby lidí, jako jsou vzdělávání, poznávání, poučení, zábava či potřeby společenského kontaktu, a sice probíhá formou návštěv historických či kulturních památek, festivalů a výstav (tamtéž, p. 157). Zcela specifickým segmentem cestovního ruchu je turistika, která je přístupná všem občanům bez ohledu na věk či tělesný stav, posiluje vztah k přírodě, kultuře, k lidem, rozvíjí vytrvalost, odolnost vůči stresu, prodlužuje aktivní stáří a uspokojuje touhu po objevování nových končin, přičemž je rozlišována turistika pěší, vysokohorská, lyžařská, vodní, cykloturistika a mototuristika (Šerák, 2009, p. 159).

Environmentální výchova

Charakteristiku environmentálního vzdělávání lze prezentovat jako působení na populaci, od něhož se očekává, že může přispět k šíření znalostí o stavu životního prostředí, stejně jako k přizpůsobení chování člověka k životnímu prostředí, zároveň vede ke změně hodnot společnosti a k získání základních pro-environmentálních návyků a postojů (Trnková, in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 233). Ve smyslu přírodovědných zájmových činností se konkrétněji vyjadřuje Pávková (2008, p. 95), když uvádí, že vedou k prohlubování vědomostí dění v přírodě, pěstují vztah k její ochraně, rozvíjejí zájem o chovatelství a pěstitelství. Pro environmentální vzdělávání lze najít hned několik důvodů. Jedním z nich je, že dospělí mají v rukou prostředky, jež rozhodují o tom, jak budou realizovat své potřeby v osobním životě a jejich užití má svůj environmentální dopad, který je potřeba snížit a ovládat. Další oblastí je podpora a rozvoj aktivního občanství, kde se očekává participace lidí na činnostech hledání řešení přírodních problémů (Trnková, in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 236-237).

S přihlédnutím na zájmové vzdělávání jsou významné zejména aktivity celostátních organizací jako *Česká meteorologická společnost*, *Česká mykologická*

---

¹⁷ Cestovní ruch lze chápat jako cestování v novodobém chápání, který odráží důsledky zkracování pracovního času, růstu hospodářství, stejně jako podmínky finanční síly širokých sociálních vrstev (Šerák, 2009, p. 156).

společnost, Český myslivecký svaz, Český rybářský svaz, Český zahrádkářský svaz a Český včelařský svaz, které mimo své hlavní aktivity uskutečňují především přednáškovou a seminární činnost, odborné instruktáže, programy a besedy (Šerák, 2009, p. 166).

Vědeckotechnické vzdělávání

Klíčovým úkolem a zásadní funkcí vědeckotechnického vzdělávání je prohloubení zájmu o tvořivou práci a účasti na řešení současných problémů vědy a techniky, stejně jako rozvoj technického myšlení a představitosti (Pávková, 2008, p. 94). Důležitou roli při naplňování těchto cílů hrají zejména muzea, hvězdárny, planetária, zoologické a botanické zahrady, taktéž i masová média, odborná periodika a popularizační televizní pořady (Šerák, 2009, p. 167).

Za typické a volně související oblasti vědeckotechnického vzdělávání lze označit kutilství a chataření či chalupaření. Kutilství může být významné při snaze útěku od každodenních stresů, podporuje sebevědomí z vytvoření něčeho užitečného, zároveň působí jako element posilující prestiž či nastartování náhradní kariéry (Šerák, 2009, p. 170). Charakteristická je individuálnost edukačních aktivit, na trhu je k dispozici mnoho příruček, návodů, encyklopedií, specializovaných periodik, rovněž se vysílají odborné pořady (tamtéž, p. 171). Pro druhou sféru individuálních aktivit chataření a chalupaření, není typický pouze odpočinek, sport a výlety, ale nejrůznější manuální činnosti, jako údržba a obnova venkovských stavení. Kromě toho je pro návštěvníky chat a chalup lákavé zdravější prostředí, klid, a zejména možnost pěstování vlastního ovoce a zeleniny (tamtéž, p. 171-172).

Jazykové vzdělávání

Ačkoli výstupem jazykového vzdělávání může být i získání formální kvalifikace, Šerák (2009, p. 173) jej zařazuje do zájmového vzdělávání. Studium cizích jazyků může být realizováno z prostého zájmu, avšak v dnešní globalizované době je ovládnutí alespoň jednoho cizího jazyka považováno za naprostou nutnost (tamtéž, p. 173). Mimo formální školní prostředí, jež spadá pod pravomoc Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), má zájemce o studium cizího jazyka další možnosti jako jsou jazykové kurzy na jazykových školách, soukromých komerčních institucích, případně zahraničních

institutech¹⁸, další eventualitou je účast na jazykových kurzech v zahraničí, samostudium, či studium s pomocí e-learningových, televizních a rozhlasových kurzů (Šerák, 2009, p. 174).

Náboženská a duchovní výchova

Náboženská a duchovní výchova je vzdělávání, které má zvláštní význam pro osobní rozvoj jednotlivce. Náboženství je možné nazvat jako soustavu morálních postojů, názorů a životního stylu s vírou v mimolidské aspekty existence (Šerák, 2009, p. 175). Komunity věřících, jsou označovány jako církve¹⁹, upravují normy náboženského života a kladou důraz na jejich dodržování. Záměrem náboženské výchovy je pak šíření myšlenek a hodnot, jež jsou typické pro zakládající církev a zpravidla má formu kázání, v neposlední řadě plní také socializační roli (tamtéž, p. 176). Volnočasové aktivity související s církví a náboženskou výchovou jsou majoritně spojovány s uměním, dále působí ve smyslu občanského vzdělávání prostřednictvím tiskovin a kázání, jež se vyjadřují k nejrůznějším oblastem společenského života. Velmi významnou roli mají církevní charity, z nichž lze vyzdvihnout péči o seniory, zdravotní prevenci či sociální práci (tamtéž, p. 177). Pokud jde o aktivity duchovních a netradičních²⁰ církví, jsou brány v úvahu veřejně přístupné kurzy různých alternativních náboženství, ožívá zájem například o kurzy meditace, holotropní dýchání, astrologie, numerologie či mytologie (Šerák, 2009, p. 181).

Z výše uvedených typů zájmového vzdělávání je patrné, že předměty jejich hlavní pozornosti i aktivit samotných, se častokrát překrývají a lze je zařadit nejen do vzdělávání zájmového, ale mnohdy do vzdělávání občanského, profesního či formálního na školách. Bylo představeno pojetí vzdělávání jako celek, jeho rozdělení, charakteristika jednotlivých typů a zvláštní pozornost byla věnována zájmovému vzdělávání, kde byl prezentován jeho význam, cíle a v neposlední řadě byly popsány jednotlivé typy zájmového vzdělávání, které s ohledem na cíl práce, mohou být pro hornické rentisty zásadní příležitosti, jak využívat svůj volný čas.

---

¹⁸ Zahraniční instituty pořádají kurzy, kde účastníci získávají mezinárodní jazykové certifikáty, běžné jsou i specializované kurzy na určitý obor a lektori jsou obvykle rodilí mluvčí (Šerák, 2009, p. 175).

¹⁹ Doménu církví a náboženství upravuje zákon č. 3/2002, o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (Šerák, 2009, p. 176)

²⁰ Známé jako vyznání buddhismus, islám, hinduismus a další (Šerák, 2009, p. 181).

3 VOLNÝ ČAS A VZDĚLÁVÁNÍ OSOB PO PADESÁTEM VĚKU ŽIVOTA

Představa o čase, podle Dany Knotové (2011, p. 39) vychází z názoru, že jakákoliv aktivita vyžadující čas znamená, že jej člověk musí mít k dispozici. Volnému času, který je oddělen od pracovních povinností, je v moderní společnosti přikládán stále větší význam. Šerák (2009, p. 26) k volnému času navíc dodává, že spolu s rodinou, partnerstvím, zdravím, zaměstnáním či přátelstvím, je hodnota volného času lidmi nejvíce oceňována. V souvislosti s problematikou hornických rentistů, kteří nemohou svou dosavadní profesi ze zdravotních důvodů již vykonávat, je aspekt volného času důležitou oblastí jejich života. Nabízí se jim mnoho možností, jak jej využít k jeho naplnění. Níže bude volný čas definován z několika pohledů a budou vymezeny jeho základní funkce.

3.1 Pohledy na volný čas a jeho vymezení

Volný čas je chápán jako doba, kdy si jedinec své činnosti může svobodně vybírat, vykonává je rád a dobrovolně s pocitem uspokojení a uvolnění (Pávková, 2008, p. 13). K podobnému názoru se přiklání rovněž Knotová (2011, p. 32), která říká, že volný čas je prostor, jenž je jedincem naplňován aktivitami na základě vlastního rozhodnutí a činnostmi, které si osoba zvolila dle svých preferovaných potřeb, hodnot a zájmů.

Na volný čas je možné nahlížet buďto z hlediska volného času jako sociálního jevu, nebo ze strany jeho vlivu na jednání a chování člověka (Knotová, 2011, p. 9). Jiné skupiny přístupů volného času uvádí koncepci optimistickou, která v trávení volného času spatřuje smysl a cíl života, další pojetí je možné nazvat jako skeptické, zdůrazňující rizika a negativní rysy volného času a třetí jako realistické pojetí, jež vychází z možnosti vytváření hodnot ve volném čase v reálných společenských souvislostech (Knotová, 2011, p. 25). Užší a jiné hledisko na problematiku volného času nabízí ekonomický pohled, který využívá volný čas nejen pro výchovné a vzdělávací činnosti, ale stejně tak pro účely komerční (Pávková, 2008, p. 15). Důležitost volného času z uvedeného hlediska je zdůrazňována v kontextu zájmových činností, díky nimž mohou lidé získávat nové vědomosti, které lze uplatnit nejen v profesi, ale i při rekvalifikaci pro získání povolání nového. Hledisko sociálně-psychologické pak sleduje, jak aktivity ve volném čase vedou k utváření a zdokonalování mezilidských vztahů (tamtéž, p. 15). Lze tedy konstatovat, že

volný čas je prostředkem k zájmovým činnostem, potažmo k zájmovému vzdělávání, kterým jej mohou horničtí rentisté smysluplně naplňovat, jimž volný čas v důsledku nemoci či úrazu z povolání vznikl.

3.2 Funkce a přínosy volného času

Z dosud uvedeného se dá vyvodit jen zlomek přínosů a funkcí volného času. Vzhledem k jeho širokému rozpětí a zaměření je nabízeno opět několik pohledů. Význam volného času je popisován za odpočinkový, který slouží ke zotavení, odstraňuje fyzické nebo psychické napětí a osvobozuje od únavy, dále jako rozptýlení, jež nabízí zábavu, kompenzaci či únik od monotónní práce a funkci rozvoje osobnosti (Dumazedière, 1962, podle Knotová, 2011, p. 33). Marshall (1998, podle Knotová, 2011, p. 33) později dospěl k následujícím čtyřem funkcím:

- *terapeutická*, která vnímá volný čas jako prostor pro pomáhání²¹
- *poradenská*, kde je na volný čas nahlíženo jako na podporu optimalizaci životní dráhy, taktéž i v profesní kariéře
- *autonomní* neboli rozvoj člověka, který uspokojuje své individuální potřeby a zájmy
- *podporující zdraví*, jež tkví v zaměření na zdravý životní styl

Za podrobnější kategorizaci lze považovat členění dle Vážanského (1996, podle Šerák, 2009, p. 29), kterou přibližuje tabulka č. 2 v příloze č. 2. Podle Knotové (2011, p. 34) všechna členění volného času a jeho funkce zahrnují osobní rozvoj a naplňování individuálních potřeb člověka, z čehož vyplývá i přínos pro skupinu osob hornických rentistů.

3.2.1 Hlediska ovlivňující prožívání volného času

Jedním z podstatných aspektů pro motivaci ke vzdělávání hornických rentistů, je zjištění, která hlediska ovlivňují prožívání volného času, jež je potřeba vzít v úvahu. S odkazem

---

²¹ V české souvislosti se na tuto oblast zaměřuje spíše sociální pedagogika a sociální práce (Knotová, 2011, p. 33)

na výzkumný vzorek, budou podle Šeráka (2009) představeny jednotlivé kategorie, které určují nejen prožívání volného času, ale i jeho přínos a význam. Na významu a podobě volného času se v první řadě podílí faktor věku, který se vyznačuje skutečností, že s přibývajícím věkem, a sice i pracovními a rodinnými povinnostmi, četnost volnočasových aktivit klesá až do seniorského věku (Šeráka, 2009, p. 37). Dalším aspektem je pohlaví, kde je pozorováno, že muži jsou aktivnější především v individuálních zájmech, jelikož se ženy více soustředí na rodinu a domov. Naplnění volného času ovlivňuje rovněž sociální skupina, přičemž nejvýznamnější působení je vliv rodiny, která své členy orientuje k různým způsobům trávení volného času a určuje, které aktivity jsou žádoucí a hodnotné. Neopominutelným faktorem je také bydliště, které určuje možnosti realizace volného času, kdy obyvatelé z měst prožívají svůj volný čas velmi různorodě, což se odvíjí od dalších faktorů, oproti tomu venkovští obyvatelé se bez ohledu na další odlišující znaky věnují obsahově podobným činnostem. Dalším aspektem je profese, u něhož se Šerák (2009) odkazuje na výzkum, jehož výsledkem u skupiny dělníků bylo, že se nejčastěji ve volném čase věnují kutilství, sledování televize, neformálním sociálním aktivitám, případně i úplné nečinnosti. S tímto souvisí vliv vzdělání, kdy lidé s nižším vzděláním, mimo uvedené, navštěvují více hospodská zařízení a s vyšší vzdělání naopak stoupá čas věnovaný sportu, četbě, návštěvě kulturních programů, také vzdělanější lidé více chápou nutnost svého osobního rozvoje (Šerák, 2009, p. 40).

3.3 Vzdělávání osob po padesátém věku života

V návaznosti na výše představené souvislosti prožívání volného času, je s odkazem na věkovou kategorii výzkumného vzorku, vhodné představit kontext vzdělávání, jež s volným časem dospělých souvisí, osob po padesátém věku života. V empirické části byli mezi respondenty vybráni takoví muži, aby jejich věkový rozdíl nepřesahoval více než 10 let, a sice věk mezi 50. až 60. rokem života. Nazvat tuto věkovou skupinu seniory, by nebylo přesné, jelikož jak dokládá Šerák (2009, p. 183) za seniory je obecně označována osoba starší až 60 let, přičemž se v poslední době tato hranice stále častěji posouvá na 65 let. Každá věková kategorie má svá specifika a jiný smysl života. Období mezi 50. až 60. rokem popisuje Pavel Řičan (1990, p. 343), když říká, že některým lidem sice mohou ubývat tělesné i duševní síly, ale zároveň je to pro spoustu jedinců doba, kdy si vytvářejí smělé plány v práci i v soukromém životě. Proces stárnutí je do jisté míry

nezávislý na zdraví či nemoci, a právě doba po 50. věku života, je nejvhodnější k hledání nových zálib, čímž se předchází prázdnému místu v životě v důchodovém věku (Říčan, 1990, p. 365).

Charakteristické znaky a specifika osob po 50. věku, lze v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti shrnout mezi silné a slabé stránky. Za největší přednosti těchto osob je možné označit praxi, odbornost, zručnost, dovednosti, profesní vyzrálost, která souvisí se spolehlivostí, odpovědností, názorovou stabilitou, pečlivostí, trpělivostí, moudrostí, přičemž tyto vlastnosti jsou mnohdy důležitější než znalosti teoretické (Horváthová, Bláha, Čopíková, 2016, p. 200). Na druhou stranu je nutné uznat kromě možných zdravotních problémů a klesající schopnosti fyzické práce, taktéž horší počítačovou gramotnost a nedostatečnou znalost cizích jazyků (Horváthová, Bláha, Čopíková, 2016, p. 200), kde však vzniká prostor pro vzdělávání. Nutnost zapojení se starších osob do některé z forem vzdělávání dospělých potvrzuje také fakt, že v prostředí moderních společností a pro uplatnění na trhu práce, je potřeba se opakovaně vracet k sebevzdělávání (Rabušic, in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 267). Optimistický pohled na vzdělávání starších lidí a jejich dostatečný kapitál, v této souvislosti nabízí Šerák (2009, p. 189), který uvádí výstupy z výzkumů²², jež prokázaly, že ačkoli tělesná výkonnost začíná kolem 50. věku upadat, duševní výkonnost ji už po 30. roku života překonává, a dokonce neustále narůstá. Přestože je nutné vzít v potaz faktor rychlosti učení, kdy je s přibývajícím věkem potřebná delší doba k osvojení si nových znalostí, celkový pokles duševních schopností je až do věku 60 let zanedbatelný (Cohen, 1965, podle Šerák, 2009, p. 190). Za jeden z dalších argumentů lze pro vzdělávání v pozdějším věku považovat snahu o přípravu na seniorský věk. Rabušic (In Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 273) upozorňuje na fakt, že se jedinci mohou stále méně spoléhat na stát a že budou sami odpovědní za svou životní úroveň a kvalitu života ve všech obdobích života, především pak ve stáří. Klíčová potřeba spočívá v učení společnosti stárnout tak, že ani ve vyšším středním věku se populace nepřestane vzdělávání věnovat, ale naopak se tento věk stane aktivní fází života (Rabušic, in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 274).

Za hlavní a významné vzdělávání nelze tedy považovat pouze vzdělávání, jež je nejvíce známo jako formální ve školách pro mladší generace, a které je přípravou pro profesní kariéru. Stejně důležitou potřebu neformálního a zájmového vzdělávání pro

---

²² Ve skupině 127 mužů, bylo zjištěno, že po uvedené době dosahovali sledovaní jedinci v předložených testech prakticky stejných výsledků (Cohen, 1965, podle Šerák, 2009, p. 189)

populaci středního a staršího věku potvrzuje Rabušic (In Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 285), který se o této nutnosti vyjadřuje jako o naléhavém tématu, a to nejen proto, že zavádění těchto vzdělávacích programů rozvíjí znalosti a dovednosti, které dospělí potřebují pro svou profesní životní dráhu, ale rovněž jsou klíčové pro kompetence občanských aktivit, dovedností pro péči o sebe i své blízké, stejně jako pro aktivity umožňující užívat radosti života i ve starším věku. Významným argumentem je rovněž skutečnost lékařských výzkumů²³, které prokazují, že pasivita a vyvazování se ze společenských aktivit je příčinou mnoha chronických zdravotních problémů, proto účast na vzdělávacích programech může být podstatným prvkem v konceptu aktivního stárnutí a pomocníkem v posílení zdravotního stavu starší populace (Rabušic in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 285).

Z uvedených poznatků, lze konstatovat, že volný čas, zájmové aktivity a vzdělávání dospělých spolu úzce souvisejí. Aktivitu ve volném čase, která je dospělými vyvíjena, však tím, že je nepovinná, nelze brát jako samozřejmost. Na způsob trávení volného času nemá vliv pouze zmíněná věková kategorie, ale i další aspekty. V další kapitole o motivaci, se pokusíme naznačit nejen proces motivace, ale také důvody a vlivy, které působí na účast zájmového vzdělávání dospělých v souvislosti s hornickými rentisty.

---

²³ Lékařské výzkumy Oancea, které uvádí Rabušicová a Rabušic (Oancea, 2008, podle Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 285)

4 MOTIVACE KE VZDĚLÁVÁNÍ

Jak bylo již v předchozích kapitolách na několika místech uvedeno, pro zájmové vzdělávání a volnočasové aktivity je charakteristická dobrovolnost. Ústředním tématem v této kapitole tedy bude motivace, která dospělé vede k rozhodnutí se účastnit zájmového vzdělávání či zájmových aktivit, a sice co způsobuje jednání či pohnutky člověka k určitému chování.

4.1 Charakteristika motivace a souvisejících pojmů

Pro komplexní pochopení problematiky motivace zájmového vzdělávání hornických rentistů, je vhodné představit podstatu motivace a s ní dále související koncepce, které se na procesu motivace podílejí a plní významnou roli rovněž v motivaci ke vzdělávání.

Motivace byla charakterizována mnoha autory, jako pohnutky určitého chování, které nám pomáhají pochopit, proč lidé jednají, tak jak jednají a k čemu směřují, přičemž je motivace představována jako určitý závěr, který vychází z toho, že chování člověka směřuje k dosažení specifického cíle a že probíhá s určitým úsilím, touhou a chtěním (Zimbardo, 1983, podle Nakonečný, 1996, p. 12). Podobná definice říká, že: „...motivací se míní něco, co dává důvod k chování či činům, něco co posiluje či podmiňuje čin, určuje jeho druh a intenzitu“ (Kolman, Rymešová, Chýlová, Galton, 2012, p. 10). O motivaci lze podle Milana Nakonečného (1996, p. 14) rovněž říci, že vyjadřuje rozpor mezi tím, co osobnost aktuálně prožívá, a tím, co prožívat touží, a tedy směřuje k udržování optimálního vnitřního stavu spokojenosti. Z uvedeného tak vyplývá hlavní funkce motivace, což je uspokojování potřeb člověka, které vyjadřují nedostatky něčeho žádoucího. Prvky, jež určují zmíněný směr a intenzitu chování člověka, jsou nazývány jako motivy, vyjadřující psychologické příčiny lidského chování (Nakonečný, 1997, p. 124). Motivory jsou obsahem procesu motivace a rozlišují se na vnitřní motivy a vnější motivující podněty, případně stimuly, které jsou rovněž označovány jako tzv. incentivy (Nakonečný, 1996, p. 17). Lze tedy shrnout, že za základní rozdělení motivů je považováno dělení na vnitřní a vnější motivy. V procesu motivace je důležité si uvědomit rovněž rozdíl mezi motivací a stimulací. Kladný vztah k určité činnosti nebo úloze vzniká dle Jiřího Plamínka (2007, p. 14–15) buďto z příčiny, že je vykonávání nějaké činnosti spojeno se ziskem zvenčí přicházející hodnoty, například finanční odměny, nebo

jakákoliv jiná kompenzace spojená s výkonem atraktivních hodnot, anebo vzniká proto, že provozování činnosti, je v souladu s vnitřním vyladěním člověka a úlohu vykonává z důvodu zájmu, významnosti či důležitosti pro daného jedince, a to i bez příkonu vnějších podnětů. S odkazem na prezentaci výsledků z empirické části, lze říci, že motivace a stimulace však nepůsobí na člověka vždy odděleně, ale taktéž současně. Potvrzením je argument, že ačkoli bývá někdy nahlíženo na obě motivace v jistém rozporu, obecně platí, že motivace ke vzdělávání dospělých může být naplňována souběžně z obou těchto zdrojů (Rabušicová, Rabušic, Šeďová, in Rabušicová, Rabušic, 2008, p. 98). Tuto skutečnost, zejména ve vztahu ke vzdělávání dospělých, podotýká také Milan Beneš (2014, p. 105), když říká, že na člověka působí většinou celý komplex motivů, který se nedá jednoznačně hierarchizovat, přičemž je typický svým vývojem i změnou a není jednou provždy daný.

4.1.1 Potřeby, postoje, hodnoty, zájmy

Pro terminologické ukotvení problematiky motivace a motivů s ohledem na zjištění uvedená v empirické části, je vhodné přiblížit alespoň základní související pojmy. Potřeby jsou základní formou motivů, které vyjadřují nějaký deficit, buďto ve smyslu psychologickém anebo biologickém či ekonomickém, přičemž tyto nedostatky mohou být na úrovni fyzického i sociálního bytí člověka (Nakonečný, 1997, p. 125). Potřeba, jež pak nabývá konkrétního obsahu, nachází svůj předmět v činnosti, která je rozuměna jako zaměřená a organizovaná aktivita člověka s různými formami a obsahy (Maruszewski, Reykowski, Tomaszewski, 1967, podle Nakonečný, 1996, p. 35). S činností člověka jsou spojeny rovněž postoje. Lze zmínit definici, která vyjadřuje, že postoje jsou „...naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu, či událost“ (Fishbein, Ajzen, 1975, podle Hayesová, 2003, p. 95). Nicky Hayesová (2003, p. 96) dále uvádí, že se postoje projevují na mnoha úrovních, přičemž je možné postoje vylíčit pomocí tří dimenzí jako kognitivní, týkající se názorů a myšlenek, dále dimenze emocionální, která se týká emocí a emocionálních reakcí a dimenze konativní nebo behaviorální, týkající se sklonů k chování či jednání. Podstatné kritérium k rozpoznání postoje, je podle Hayesové (2003) souvislost s hodnotami. Hodnoty lze považovat za stálé osobní předpoklady, které platí v obecných principech, jako toho, co je morálně nebo sociálně žádoucí (Hayesová, 2003, p. 97). Spojitost hodnot nejen s postoji, ale zároveň

opětovně s motivy je naznačována skutečností, že člověk usiluje o dosažení určitých ať už materiálních či duchovních hodnot a systém motivů je v tomto smyslu vytvářen hierarchickým uspořádáním hodnot (Nakonečný, 1997, p. 126). Za jednu z dalších forem motivů, lze označit zájmy, fungující jako nevědomé motivy, které se vyznačují trvalejší a dlouhodobou pozorností jednak vůči určitému předmětu v souladu s hodnotami, tak i ve smyslu koníčků (Nakonečný, 2014, p. 175). Konkrétnější pohled nabízí Raymond J. Wlodkowski (2008, p. 229), který k zájmům dodává, že „pocit zájmu vzniká díky naší zvědavosti, při nacházení věcí, které jsou pro nás nové, jedinečné, nebo mají prvky nepředvídatelnosti či překvapení. Ať už se jedná o procházku v lese, čtení knihy nebo poslech nové písničky, setkáváme se s něčím jiným nebo novým. Emocionální zájem je potenciálním základem pro zájmy trvalejšího rázu...“²⁴.

4.2 Faktory ovlivňující motivaci ke vzdělávání

Pro zjištění a pochopení motivace, je nezbytné identifikovat faktory, které se na motivaci osob podílejí. V obecné rovině, lze poznamenat, že na zdroji motivace člověka, jako bytosti biologické i společenské, se podílí jednak aspekty biologické, kde dochází k naplňování biologických potřeb a aspekty sociokulturní, spojené s potřebami sociálními i kulturními (Nakonečný, 2014, p. 126). Pro účely této práce budou z několika pohledů dále zdůrazněny faktory, které souvisejí s motivací ke vzdělávání dospělých a lze je tak aplikovat taktéž na cílovou skupinu hornických rentistů. Podle Beneše (2014, p. 104) je účast na dalším vzdělávání dospělých ovlivněna následujícími faktory:

- *společenským klimatem a společenským rámcem ve vztahu k učení* – k nimž uvádí, že v minulosti nebylo společenské klima dostatečně příznivé, avšak situace se v dnešní době začíná měnit
- *významnými tématy a výzvami* – jsou skutečností, že lidé a organizace reagují na nové nároky vznikající v důsledku společenských a ekonomických změn

---

²⁴ „Due to our curiosity, we feel interested when we find things that are unique or novel or possess elements of unpredictability or surprise. From a walk in the forest to reading a book to hearing a song for the first time, we feel interest because we encounter something different or new. The emotion of interest is always a potential within us, intrinsically motivating and the basis for more enduring forms of interest...“ (z angl. originálu přeložila autorka) (Wlodkowski, 2008, p. 229).

- *okolím a vztahy*
- *životními situacemi* – kde za hlavní překážky účasti považuje například nedostatek času nebo nedostatek informací
- *osobnostní charakteristikou* – představuje snahu rozvíjet zejména vlastní schopnosti a získávat nové poznatky

S odkazem na výzkumy z USA, jeden z přístupů uvádí šest motivačních faktorů (Cross, 1981, podle Dvořáková, Šerák, 2016, p. 123):

1. *sociální vztahy*, které naplňují potřeby sociálních vztahů, možnosti najít si nové přátele, případně navázat známost s příslušníky opačného pohlaví
2. *vnější očekávání*, a sice dodržení příkazu nebo naplnění očekávání někoho jiného či na základě doporučení
3. *společenský prospěch*, kterým je rozuměno zlepšení schopností prospět lidem okolo či přípravou a schopností pro práci v komunitě
4. *profesní vzestup*, spočívající v možnosti dát své práci vyšší status, zajistit si kariérní vzestup, případně držet krok s konkurencí
5. *únik/stimulace*, jsou možnostmi, jak uniknout nudě, rutině doma či změnit svůj život
6. *kognitivní zájem*, je potřebou vyhledávat znalosti, učit se jen kvůli učení nebo uspokojení zvědavé mysli

Beneš (2014), který rozlišuje typologii motivů podobně, k tomuto dodává, že se motivační rozdíly dají zjistit podle věku, socioekonomického statusu, dosaženého vzdělání, životních okolností jako je počet dětí, rodinný stav či místo bydliště a podle pohlaví. Zejména u starších lidí se více objevuje motivace spojená s trávením volného času a rovněž s vyšším věkem nebo příjmem dochází k orientaci na uspokojování vyšších potřeb. Naopak důvody k neúčasti na dalším vzdělávání jsou odhaleny u osob s nižším vzděláním, nižším sociálním statusem a povoláním, stejně tak hraje roli i věk (Beneš, 2014, p. 106–107). Jiný přístup pak uvádí typologii dospělých lidí, kteří se účastní na vzdělávacích aktivitách. Cyril O. Houle (1963, podle Dvořáková, Šerák, 2016, p. 123) rozlišuje účastníky orientované na cíl, kteří se vzdělávají s určitým záměrem nebo cílem a aktivity si podle toho vybírají, dále účastníky orientované na aktivitu, kteří se účastní vzdělávání především kvůli aktivitě samotné než kvůli získání konkrétních znalostí a účastníky orientované na učení, jejichž záměrem je vědění a rozvíjení se prostřednictvím učení a učení samotné.

Jiný pohled k motivaci dalšího vzdělávání dospělých poskytuje výzkum Carol Aslanian (2001, podle Wlodkowski, 2008, p. 43) kdy „její zjištění naznačují, že účast dospělých na dalším vzdělávání, je obvykle způsobena určitým přechodem v životě, který osobu ke vzdělávání motivuje. Rozhodnutí k účasti na vzdělávacích aktivitách je tedy vyvoláno specifickou událostí v životě člověka.“²⁵ Rovněž další skupina autorů potvrzuje důležitost vazeb dalšího vzdělávání na zvláštní životní situace a na jejich změny, které vyvolávají potřebu dalšího vzdělávání. Některé změny v životních situacích však mohou představovat naopak určitá omezení, jako jsou zdravotní problémy, změny v rodinné situaci apod. (Matějů, Straková, Veselý eds., 2010, p. 354). U hornických rentistů, lze za specifickou událost a změnu v životě považovat vznik nároku na rentu a v souvislosti s ní dalších důsledků, jako je nemožnost pokračovat v dosavadním zaměstnání, určitá zdravotní omezení a vznik volného času. Vzhledem k věkové kategorii respondentů hornických rentistů je žádoucí zmínit taktéž vliv věku v účasti zájmového vzdělávání. Je možné se domnívat, že míra účasti na dalším vzdělávání se snižuje v závislosti na věku (Matějů, Straková, Veselý eds., 2010, p. 365). Tento fakt, lze aplikovat především na případy organizovaného zájmového vzdělávání. Klesající účast na dalším vzdělávání je vysvětlitelná rozdílnými náklady a přínosy pro starší osoby, rovněž musí vynaložit větší úsilí k osvojení si nových poznatků, překonávat určité stereotypy, ostych, nechuť či nedostatek sebedůvěry (Matějů, Straková, Veselý eds., 2010, p. 365).

4.3 Vybrané motivační teorie

Základní teoretické koncepce, které vycházejí z motivace člověka, byly představeny mnoha autory, stejně tak je známo několik přístupů k motivačním teoriím. S ohledem na rozsahové vymezení bakalářské práce, budou na tomto místě naznačeny vybrané a aktuálně diskutované teorie, jež lze s odkazem na zjištění v empirické části, použít v kontextu zájmového vzdělávání hornických rentistů.

Teorie potřeb se domnívá, že každý jedinec má určité psychologické potřeby, které potřebuje naplňovat a udržovat v rovnováze, přičemž se mohou týkat celého rozsáhlého souboru potřeb, jež je možné u člověka předpokládat (Kolman, Rymešová, Chýlová,

---

²⁵ „Her findings indicate that adult participation is usually due to a life transition that motivates the person to want to learn. The decision to participate in learning at a particular time is triggered by a specific life event.“ (z angl. originálu přeložila autorka) (Wlodkowski, 2008, p. 229).

Gralton, 2012, p. 47). Za nejznámější je považována Maslowova hierarchická teorie potřeb, která spočívá v principu, že nejdříve musí být naplněny základní nižší potřeby, aby bylo možné uspokojit potřeby vyšší. Potřeby jsou dle Maslowa seřazeny od nejnižších po nejvyšší, přičemž v tomto sledu se jedná o potřeby fyziologické, potřeby jistoty, potřeby sounáležitosti a lásky, potřeby úcty a uznání a za nejvyšší považuje potřebu sebeaktualizace (Nakonečný, 2014, p. 165). Pro účely v empirické části může sloužit pro bližší představu vymezení potřeb samotných, které se u respondentů mohou objevovat. Jiná teorie, spíše humanistického směru, teorie X a Y, podle McGregora, říká, že lidé X jsou od přírody líní, nespolehliví, nerozumní a potřebují stimulovat vnějšími odměnami a tresty, naproti tomu lidé Y hledají sami nezávislost, rozvoj a aktivitu (Kolman, Rymešová, Chýlová, Gralton, 2012, p. 43). Z teorií, jež jsou zaměřeny na motivační proces, lze zmínit teorii podle A. Bandury, který představoval teorii sociálního učení, kdy určité jednání člověka způsobuje přesvědčení, že jeho chování bude efektivní, přičemž nejde pouze o vnější odměny, ale zejména o odměny vnitřní (Nakonečný, 2014, p. 124).

V závěrečné kapitole, která se věnovala motivaci, byla představena její charakteristika a související pojmy, jejichž objasnění je nezbytné pro pochopení principu motivace v souvislosti se zájmovým vzděláváním hornických rentistů. Rovněž byly prezentovány motivační faktory v souvislosti se vzděláváním dospělých a vlivy ovlivňující účast na zájmovém vzdělávání. Kapitola motivace pak byla zakončena naznačením motivačních teorií.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

V empirické části práce bude popsána metodologie výzkumu a výsledky výzkumného šetření. Cílem předkládané práce je zjistit motivaci k zájmovému vzdělávání hornických rentistů a význam zájmového vzdělávání v jejich životě. Související výzkumné otázky se snaží o zajištění co nejvyšší validity výzkumného šetření, naplnění cíle a přiblížení dalších souvislostí. Výzkum tedy bude rovněž zajímat, jakému zájmovému vzdělávání, a v tomto kontextu, jakým volnočasovým aktivitám se horničtí rentisté věnují. Další dílčí výzkumné otázky budou, jaké jsou hlavní přínosy získané zájmovým vzděláváním pro hornické rentisty a jaké jsou jejich důvody pro účast v zájmovém vzdělávání a volnočasových aktivitách. Výzkum se dále snažil zjistit, jaké postavení v jejich životě zaujímá volný čas v souvislosti se zájmovým vzděláváním.

5.2 Kvalitativní výzkum a výzkumné techniky

Se zřetelem na tematické vymezení této práce, byla vybrána forma kvalitativního výzkumu. Definici kvalitativního výzkumu lze vyjádřit jako „...proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (Creswell, 1998, podle Hendl, 2005, p. 50). Kvalitativní výzkum byl zvolen z toho důvodu, že samotnou skupinu hornických rentistů považují za natolik specifickou, že by uchopení souvislostí zájmového vzdělávání a prožívání volného času v jejich životě jinou metodou, nebylo dostačující. V minulosti se rovněž ukázalo, že zkoumání oblasti motivace prostřednictvím kvantitativních metod, bylo značně obtížné, nejen pro téma samotné, ale také se mohou vyskytovat potíže s nedostatkem populace výzkumného vzorku, nehledě na rizika spojená s realizací terénního výzkumu (Mioviský, 2006, p. 35). S ohledem na tematické vymezení a cíl této práce je kvalitativní výzkum vhodným nástrojem k objasnění, jak se lidé v daném prostředí a situaci chovají, proč jednají určitým způsobem, stejně jako organizování jejich každodenních aktivit (Hendl, 2005, p. 52).

Zvolenou výzkumnou technikou pro získání dat v uvedeném kvalitativním výzkumu byl polostrukturovaný rozhovor, který lze považovat za kompromisní řešení, mezi dotazníkem, kde jsou otázky pevně strukturované, a mezi volným rozhovorem, jenž se vyznačuje volnou podobou a jeho struktura není předem dána (Hendl, 2005, p. 164). Interview²⁶ polostrukturovaného charakteru předpokládá vytvoření specifických okruhů otázek²⁷, které budou účastníkům pokládány, kdy v jeho průběhu je možné podle potřeby zaměňovat pořadí těchto otázek, přičemž je nutné se řídit definovaným jádrem interview, to znamená povinnost tazatele probrat ústřední minimum témat a otázek (Miovský, 2006, p. 159–160). Využití této techniky také umožnilo individuální přístup ke každému respondentovi, když se v průběhu rozhovoru stalo, že se respondenti k určitým otázkám více rozvyprávěli, a tedy navázali hovor k jiné otázce či tématu. Uvedeným způsobem byla taktéž dána možnost upřesnění či vysvětlení respondentových výpovědí, stejně jako vyložení dotazů ze strany tazatele.

Aplikovány byly především otevřené otázky, které zajišťují více kontextuálních informací a objasní zejména motivy, pocity, dojmy, úsudky a další (Miovský, 2006, p. 171). Před zahájením interview byla respondentovi ponechána možnost výběru prostředí, kde se rozhovor uskuteční, kterému je dle Miovského (2006, p. 160) zvláště u polostrukturovaných rozhovorů potřeba věnovat větší pozornost a váhu. Většina účastníků výzkumu si přála absolvovat interview u nich doma, nebo v restauračním zařízení, v jednom případě pak doma u respondenta jiného, který dotyčného doporučil v rámci metody sněhové koule. V mém zájmu bylo, aby se respondent cítil co nejlépe, uvolněně a s co nejmenším vlivem rušivých vlivů, tudíž jim bylo vyhověno. Jednotlivé rozhovory byly realizovány v období měsíců leden–únor 2018, přičemž jejich kompletní časové rozmezí se pohybovalo od 40 do 70 minut.

5.3 Charakteristika a výběr vzorku

Výzkumný vzorek tvořil dohromady celkem sedm respondentů, kteří splňovali základní kritéria reprezentativnosti vzorku. V rámci genderové kategorie automaticky vyplynulo,

---

²⁶ Termín interview je označován pro rozhovor, který je moderovaný a prováděný s cílem a účelem výzkumné studie, pro odlišení rozhovoru jako výzkumné metody a rozhovoru při běžné komunikaci osob (Miovský, 2006, p. 156).

²⁷ Osnovu polostrukturovaného rozhovoru příkládám v příloze č. 3

že se bude jednat pouze o muže, jelikož mapováním terénu bylo zjištěno, že v posledních desítkách let v uhelném průmyslu v dolech ženy nepracují. Dalším kritériem bylo, že muž, který pracoval v hornickém průmyslu, musí aktuálně pobírat náhradu za ztrátu na výdělků po pracovní neschopnosti neboli rentu. V teoretické části práce bylo rovněž prezentováno, že věk je ovlivňujícím prvkem mnoha faktorů v životě člověka. Aby bylo možné zjistit motivaci k zájmovému vzdělávání rentistů dostatečně reprezentativně, byla následně určena orientační věková kategorie, v níž by se potenciální respondenti měli pohybovat. S ohledem na pravděpodobnost získání výzkumného vzorku byla stanovena věková skupina hornických rentistů 50–60 let. Souhrn osobních údajů respondentů o věku, dosaženém vzdělání, stavu, zaměstnání a bydlišti, pro lepší orientaci přikládám v níže uvedené tabulce.

Tabulka č. 3: Charakteristika respondentů

Identifikace respondenta	Věk	Nejvyšší dosažené vzdělání	Bydliště	Zaměstnání k rentě	Rodinný stav
Respondent A	60	vyučen	Havířov	Ne	rozvedený
Respondent B	60	vyučen	Havířov	Ne	ženatý
Respondent C	53	vyučen	Havířov	Ano	rozvedený
Respondent D	50	středoškolské s maturitou	Havířov	Ne (v minulosti)	ženatý
Respondent E	55	vyučen	Havířov/Dolní Datyně	Ne	ženatý
Respondent F	50	vyučen	Havířov	Ne	ženatý
Respondent G	59	vyučen	Petrovice u Karviné	Ne (v minulosti)	ženatý

Zdroj: vlatní výzkum

Získání respondentů bylo uskutečněno kombinací několika metod. V prvním kroku bylo využito metody záměrného výběru, která spočívá v cíleném vyhledávání účastníků, kteří daná kritéria splňují a zároveň jsou ochotni se výzkumu zúčastnit (Patton, 1990, podle Miovský, 2006, p. 135). Takto byla získána majoritní část výzkumného vzorku, další část byla opatřena metodou sněhové koule (z angl. snowball sampling), která je charakterizována jako kombinace účelového výběru a prostého náhodného výběru. Jeden ze základních předpokladů k získání kontaktů, je osobní kontakt výzkumníka s prvními účastníky výzkumu (Mioviský, 2006, p. 131-132).

5.3.1 Hledisko lokality a nabídky zájmového vzdělávání

V souvislosti s hornickými rentisty je rovněž vhodné představit lokalitu Moravskoslezského kraje, respektive města Havířova a obce Petrovice u Karviné, odkud respondenti pocházejí a jsou místem jejich bydliště. S ohledem na rozsah této práce budou představena dvě uvedená města. Pro lepší pochopení souvislostí výsledků z interpretace výzkumu, budou taktéž nastíněny vybrané možnosti zájmového vzdělávání v těchto obcích.

Moravskoslezský kraj má celkem 1 236 028²⁸ počet obyvatel a město Havířov, jehož je územní součástí, má 74 495²⁹ počet obyvatel (Statutární město Havířov, c2012). Město Havířov je od roku 1990 statutárním městem a leží na okraji ostravsko-karvinské průmyslové oblasti. Havířov je po správní stránce dělen na několik částí, jeho součástí je taktéž Dolní Datyně (Statutární město Havířov, c2012), která je bydlištěm jednoho z respondentů. Míra nezaměstnanosti je pak v Havířově v roce 2017 uváděna na 8,75 % (Statutární město Havířov, c2012). Jeden z respondentů má trvalé bydliště v Karviné, avšak jeho faktickým bydlištěm jsou Petrovice u Karviné. Počet obyvatel Petrovic u Karviné je celkem 4 821 osob k datu 31. 12. 2015 (Obec Petrovice u Karviné, c2018).

Pokud jde o poskytování možností k zájmovému vzdělávání, lze konstatovat, že město Havířov pokrývá většinu typů zájmového vzdělávání. V rovině kulturní a estetické výchovy je zde provozováno několik kulturních zařízení. Jedná se zejména o Kulturní dům Petra Bezruče a Kulturní dům Leoše Janáčka, kde jsou realizovány divadelní představení a galerie, dále pak Kino Centrum, Kino Úsvit a Letní kino, taktéž je v Havířově několik městských knihoven. V rámci pohybově-sportovní výchovy je zde možnost navštěvovat mnoho soukromých sportovních zařízení, rovněž ve správě města je také k dispozici Městská sportovní hala (Slávie), krytý bazén, letní koupaliště, minigolfové hřiště a tenisové kurty. Pokud jde o jazykové vzdělávání, jsou zájemcům nabízeny jazykové kurzy prostřednictvím soukromých škol, přičemž za nejznámější je možné považovat například společnost TOP School. V teoretické části práce bylo zmíněno, že zájmové vzdělávání v sobě neskýtá pouze organizované aktivity a lze tak shledat další eventuality zájmového vzdělávání. Vzhledem k výhodné poloze města Havířova, se nabízí rozmanité možnosti ve větším krajském městě Ostravě, v blízkosti jsou taktéž hory Beskydy, dále Žermanická a Těrlická přehrada. V obci Petrovice

---

²⁸ Údaj je ke dni sčítání lidu 23. 3. 2011 (Statutární město Havířov, c2012).

²⁹ Údaj je ke dni 1. 1. 2017 (Statutární město Havířov, c2012).

u Karviné je zájmové vzdělávání zajištěno například prostřednictvím sportovních zařízení jako jsou hřiště a tělocvičny, v rámci environmentálního vzdělávání jsou k dispozici Český rybářský svaz. Je rovněž možné zmínit další spolky jako Kynologický klub Petrovice či Honební společenstvo Petrovice (Obec Petrovice u Karviné, c2018).

5.4 Etické aspekty a průběh rozhovoru

V průběhu rozhovoru byla data pořizována za pomoci audiozáznamu na zařízení mobilního telefonu. Zvukový záznam umožňuje kompletní přepis rozhovoru, týkající se zajímavých postřehů, které by při zapisování mluveného slova bylo možné snadno přehlédnout (Miovský, 2006, p. 197). Před samotným zahájením rozhovoru, byli všichni respondenti ubezpečeni o zásadách etiky výzkumu. Nejdříve jsem se krátce představila, uvedla, kde a jaký obor studuji, načež jsem vysvětlila, co provádím, čím se zabývám a z jakého důvodu. Následně jsem respondenta ujistila, že jeho jméno bude anonymizováno a jeho výpovědi budou použity výhradně pro potřeby tohoto výzkumu. Anonymita jednotlivých respondentů bude zajištěna označením písmeny A – G. Dále jsem každého respondenta požádala o svolení s nahráváním na diktafon, rovněž s potvrzením, že záznam bude sloužit pouze pro mé osobní potřeby k psaní bakalářské práce a nebude použit jiným způsobem. Poté jsem si s respondenty potvrdila pasivní souhlas s realizováním samotného výzkumu, to znamená, že se účastník studie podílí na výzkumu, pouze pokud s ním souhlasí, přičemž je dostačující souhlas ústní (Hendl, 2005, p. 155). Všichni respondenti souhlasili. Následně jsem je pro lepší představu stručně seznámila s problematikou zájmového vzdělávání.

5.5 Metoda zpracování dat

Po uskutečnění každého rozhovoru, byla provedena příprava dat před jejich samotným zpracováním. Rozhovory byly přepsány do textové podoby, přičemž bylo postupováno komentovanou transkripcí. Tímto způsobem se zachycují mimo doslovné důležité informace, a sice pomocí zvláštních znaků se označují příznaky promluvy jako pomlky, zdůraznění, způsoby řeči, smích či jiný projev (Hendl, 2005, 208). Při analýze dat z výzkumu bylo využito metody kódování. Pomocí procesu kódování se rozkrývají data směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci, přičemž analýza směřuje k identifikaci hlavních kategorií zkoumaného materiálu (Hendl, 2005, p. 245-246).

Zjednodušeně lze říci, že proces kódování spočívá v převádění dat do jednotlivých datových jednotek, kterým jsou přiřazovány názvy a následně jsou mnohdy zjištěny další nové skutečnosti (Miovský, 2006, p. 210). Během kódování, které má několik fází, bylo užito zejména otevřeného kódování, jež tkví ve vymezení hlavních témat v textu s přiřazením označení, které pomáhají vidět témata v celku a hledat další témata, následně jsou navrženy stále abstraktnější kategorie (Hendl, 2005, p. 247).

5.6 Reflexe výzkumníka

Veškeré uskutečněné rozhovory byly pro mne novou a cennou zkušeností. S některými respondenty byla realizace rozhovorů oboustranně příjemným zážitkem, naopak u některých, zejména z počátku, jsem shledala, že mne přijímali s mírnou nedůvěrou. Nasvědčoval tomu fakt, jak sami uznali, že pobírání náhrady za ztrátu na výdělků je pro ně poměrně citlivou záležitostí, už jenom z toho důvodu, že musí pravidelně docházet na lékařské prohlídky, kde se zjišťují civilizační choroby, jejichž vznik by mohl jejich finanční zabezpečení prostřednictvím renty ohrozit. Souvislosti se změnou zdravotního stavu byly rovněž prezentovány v teoretické části práce. Opakovaně jsem je ujistila, že rozhovory jsou anonymní a pokud by se vyskytla nějaká otázka, na kterou by odpovědět nechtěli, nebudou nuceni. Po skončení rozhovoru však byli tito respondenti mile překvapeni, jelikož se obávali spíše zaměření položených otázek. Snažila jsem se taktéž přizpůsobit jejich slovní zásobě. Dva respondenti také vyjádřili obavu ze složitosti a srozumitelnosti dotazů, načež byli mnou ubezpečeni, že rozhovor je částečně volný a jeho průběh zajišťuje možnost ujasnění či dotázání. Srozumitelnost otázek však byla přezkoumána pomocí pilotní studie, předvýzkumem, s osobou, která splňovala základní kritéria jako věk, pohlaví a vzdělání, avšak nebyla zařazena mezi respondenty, tudíž větší obtíže se srozumitelností otázek se v průběhu interview nevyskytly. Mírné komplikace nastaly, když někteří respondenti nebyli schopni své myšlenky jasně verbalizovat a odpovídali nepřímě na položené otázky. V několika nutných případech tak byl mírně upraven slovosled jejich výpovědi, pro lepší orientaci a pochopení sdělených odpovědí. U jednoho respondenta jsem rovněž zaznamenala, že ačkoli neprojevoval o žádné formy organizovaného zájmového vzdělávání zájem, po skončení rozhovoru, jakmile bylo zařízení pro nahrávání rozhovoru vypnuto, zajímal se o jazykové vzdělávání v městě Havířově a společně jsme pak na internetu vyhledali vhodné nabídky.

6 VÝSLEDKY A INTERPRETACE VÝZKUMU

6.1 Zájmové vzdělávání a volnočasové aktivity hornických rentistů

První kategorií bylo zjištěno, jakému zájmovému vzdělávání se horničtí rentisté věnují. Byly položeny otázky k určení neformálního organizovaného vzdělávání, informálního, stejně jako k rozpoznání jejich volnočasových aktivit a koníčků. Podle očekávání se z typů zájmového vzdělávání nejčastěji objevovalo cestování, jež je určitým způsobem součástí většiny populace, které uvedlo 90 % z výzkumného vzorku. 75 % respondentů uvádí chovatelství, konkrétně respondent D uvedl kynologii a respondent F herpetologii, který se věnuje i rozmnožování hadů. Sportovní volnočasové aktivity byly sděleny čtyřmi respondenty, kdy tři z nich provozují turistiku a dva plavání, jednotlivě se vyskytl také běh a lyžování. 55 % dotázaných uvedlo zahrádkářství a pěstitelství. Ve dvou případech se respondenti věnovali rybaření a zároveň jsou oba členové *Českého rybářského svazu*. Mezi další typy zájmového vzdělávání, které respondenti zmínili, patří jazykové vzdělávání, které bylo sděleno respondentem C v souvislosti s jeho zaměstnáním řidiče v mezinárodní přepravní společnosti a respondentem E, jež se zabýval jazykovým vzděláváním na úrovni organizovaného neformálního kurzu a v současnosti pokračuje samostudiem.

„Já jsem kdysi pracoval v Itálii, chtěl jsem skončit s havířinou, tak jsem pracoval v Itálii nějakou dobu a tam jsem docházel do jednoho kurzu, to pořádal jeden klučina, abychom se domluvili minimálně hovorovou řečí. Takže jsem se naučil Italsky, bylo to v období asi dvou nebo tří let a teďka už vyloženě jako samouk, třeba když jsme někde zkouším něco povyprávět, zajímá mě, jak tam žijou...oni rozumí mě a já jim.“ (Respondent E, Havířov, 19. 2. 2018)

V dalších dvou případech ze sedmi se objevovalo sběratelství, literatura a sledování odborných dokumentů. Zajímavým zjištěním byl fakt, že se jedna oblast zájmu promítá do více aktivit zájmového vzdělávání, jako například u respondenta B, jehož koníčkem jsou zbraně, a tedy věnuje se nejenom sběratelství, ale taktéž literatuře, četbě odborných periodik a sledování odborných dokumentů v tomto odvětví. Jak sám uvádí:

„Mě zajímají a sbírám zbraně, tak si chci o tom taky spoustu věcí přečíst, jak to funguje...ted' sleduju ty dokumenty v televizi kolem toho a sem tam nějaké ty časopisy.“ (Respondent B, Havířov, 6. 2. 2018)

U respondenta D se objevily stejné znaky, avšak u zájmu rybaření: „Chodím na ryby, jsem v rybářském spolku a mám papíry na ryby. A musím sledovat trend toho rybolovu. Jak se, co mění, nebo i zákony, tak odebírám časopis Rybářství...a v televizi třeba s Jakubem Wágnerem se dívám, nebo na Fishing and huntign.“ (Respondent D, Havířov, 7. 2. 2018)

Ukázalo se také, jak angažovanost v jedné oblasti zájmového vzdělávání může být ziskem pro oblast druhou. Respondent F se sebevzdělává v informační technologii, tedy ve vědeckotechnickém vzdělávání, a je členem *Církve adventistů sedmého dne*, a sice náboženské výchovy, pro kterou vytvořil webové stránky.

„No vzdělávám se v elektronice třeba jako samouk, udělal jsem webovky pro naši církev CASD Mariánské hory...“ (Respondent F, Havířov, 30. 1. 2018)

U 55 % respondentů bylo rozpoznáno členství organizovaného zájmového vzdělávání, a to již zmíněného *Českého rybářského svazu* (2 ze 7 dotázaných), dále členství v *Českém zahrádkářském svazu* (2 ze 7 dotázaných), které spadají do enviromentální výchovy. V rámci pohybově-sportovní výchovy se vyskytoval lyžařský klub (1 ze 7 dotázaných). Zbývající respondenti pak nejsou členy žádného organizovaného spolku, věnují se však zájmovému vzdělávání v informální rovině. Vyskytovala se například kulturní výchova, u respondenta A malování a kreslení. U respondenta C, to byl zase poslech hudby a u respondenta G pravidelná návštěva divadla a kina. Mezi dalšími volnočasovými aktivitami se objevovalo také luštění křížovek, vaření a nakupování. Dále surfování na internetu a návštěvy restauračních a hospodských zařízení zmínilo 40 % respondentů. Sledování televize, ať už jakýchkoliv pořadů, uvedlo 75 % respondentů.

Pozoruhodnou skutečností bylo rovněž odhalení, jak se zájmové vzdělávání a volnočasové aktivity promítají do běžného každodenního života rentistů. Přestože někteří respondenti nepokládají volnému času a zájmovému vzdělávání hlavní význam, lze v tuto chvíli konstatovat, že zájmové vzdělávání a volnočasové aktivity jsou každodenní součástí jejich života. Doložením jsou odpovědi respondentů na otázku, jež jim byla položena, jak vypadá jejich běžný obvyklý den. Ačkoli byly reakce různé, v zásadě lze říci, že u všech respondentů se minimálně jedna oblast zájmového vzdělávání

vyskytuje pravidelně jako součást každodenního života. Respondent A se v souvislosti se svým předchozím zaměstnáním horníka účastnil zdravotních kurzů čili zdravotní výchovy a dnes je díky tomu schopen pečovat o svou nemocnou matku. Přestože rozsah jeho zájmového vzdělávání je ze všech respondentů nejnižší, taktéž u něj se uplatnění důsledků zájmového vzdělávání objevuje na denní frekvenci.

„...a ta zdravotní věda, to se hodí, protože dneska se musím starat o matku, dokážu jí dát i první pomoc, už se stalo několikrát, že mi zkolabovala...ráno jí dám léky, snídani, to ji musím nakrmit, a hlavně celý den pitný režim hlídat, pak ji jdu umejt, dám jí čistý oblečení, přebalím, pak jí zas dám lehnout a když je potřeba, tak se musím postarat o cokoliv...no a jasně, že když něco nevím, tak si to musím přečíst, tady mám encyklopedie třeba, anebo se zeptat doktorky.“ (Respondent A, Havířov, 5. 2. 2018)

Pět respondentů do své každodenní aktivity zahrnují alespoň jednu oblast ze zájmového vzdělávání, jako například chovatelství a péče o domácí zvířata. Čtyři dotazovaní zmínili taktéž kutilství nebo pěstitelství, s dodatkem, že významným aspektem, který zdůraznili, je roční období, jež některé z jejich aktivit ovlivňuje. Jiná situace nastala u respondenta C, který je jako jediný k rentě zaměstnán a jeho aktivity jsou tím odlišeny dle toho, zda se jedná o pracovní či nepracovní den. V případě, že jde o pracovní den, zastupuje hlavní roli jazykové vzdělávání.

„Jazyky se učím každý den jako samouk, protože přímo aktivně jsem s cizinci dennodenně.“ (Respondent C, Havířov, 7. 2. 2018)

Pokud se jedná o den nepracovní, tak se jej snaží využít trávením volného času s přítelkyní výletem, jehož náplň lze zařadit do kulturního a vědeckotechnického vzdělávání: *„Dopoledne jezdíme po obchodech, to spojíme s nějakým obědem a pak jedeme na nějaký výlet, buď zámek nebo ZOO.“* (Respondent C, Havířov, 7. 2. 2018)

6.2 Význam a role zájmového vzdělávání

Výzkum se dále snažil zjistit jaký význam a důležitost zájmové vzdělávání v životě hornických rentistů zaujímá. Na položenou otázku důležitosti vzdělávání v dnešní době, všichni respondenti souhlasili, s tím, že ve dvou případech se shodli v důvodu potřebnosti informačních technologií a v dalších dvou případech zdůraznili roli pokroku doby a nutnosti být informován o aktuálním dění. Respondenti z výzkumného vzorku tedy důležitost spatřují ve funkci všeobecně vzdělávací, propagandistické a inovační. Dále byli respondenti dotázáni na důležitost a smysl zájmového vzdělávání v jejich životě. 75 %

dotázaných rentistů se vyjádřilo, že zájmové vzdělávání je pro ně důležité, zejména se opakovaly důvody relaxační, regenerační, seberealizační a aktivizační. Jako nový poznatek bylo zaznamenáno hodnocení důležitosti aktivit v životě v souvislosti se situací jiných hornických rentistů. Toto zjištění je možné vyložit dle teorie X a Y, podle McGregora, prezentované v teoretické části práce, kde jsou lidé Y považováni za přirozeně hledající nezávislost, rozvoj a aktivitu (Kolman, Rymešová, Chýlová, Galton, 2012, p. 43). Jak dokládá následující citace, pro respondenty je důležitá aktivita v každodenním životě, která pro ně znamená určitý osobní rozvoj:

„Důležité to je hodně, protože člověk, pokud hodně nevytváří, nebo nemá nějaké aktivity, tak je v podstatě takový nečinný a řekl bych i zbytečný, protože pořád je třeba něco dělat, pokud člověk žije, tak by měl opravdu buďto něco vytvářet, nebo mít nějaké aktivity...nějaké koníčky, takže vyplývá z toho, že člověk by se neměl zahodit jenom proto, že má rentu...“ (Respondent B, Havířov, 6. 2. 2018)

Respondent D vyjádřil přesvědčení, že možnost hodnotného naplnění volného času přispívá jeho psychické pohodě: *„No tak je to pro mě důležité, protože dělám, co mě baví a kdybych nedělal věci co mě baví, tak bych byl asi pěkně protivný a naštvaný a takhle jsem v pohodě a cítím se dobře.“* (Respondent D, Havířov, 7. 2. 2018)

Pouze dva rentisté odpověděli, že zájmovému vzdělávání nepřikládají velkou důležitost, přičemž jeden z nich (respondent C), ohodnotil za významnější své zaměstnání. Z výpovědi respondenta F, lze naopak konstatovat, že jeho zájmové aktivity plní funkci zábavnou, a sice jako způsob k překonání nudy:

„Hm, tak není to pro mě nějak extra důležité, ale baví mě to a zabiju čas, ale jsou důležitější věci...“ (Respondent F, Havířov, 30. 1. 2018)

K otázce smyslu zájmového vzdělávání v životě hornických rentistů se nabízel rovněž dotaz k významu volného času a volnočasových aktivit. Tímto byly potvrzeny předešlé odpovědi, jelikož respondenti odpověděli totožně. Pro 75 % respondentů jsou volný čas a volnočasové aktivity důležité, oproti tomu respondent C a F opětovně sdělili, že nejsou. Přestože byly otázky na zájmové vzdělávání a volnočasové aktivity, potažmo volný čas, položeny vždy zvlášť, respondenti na ně odpovídali podobně. Lze tedy říci, že zájmové vzdělávání a volnočasové aktivity horničtí rentisté vnímají obdobně, přičemž se objevovaly téměř shodné důvody a výpovědi. V minimálně dvou případech to byly argumenty zábavy, seberealizace a relaxace, čemuž odpovídá význam volného času podle Dumazediera (1962, podle Knotová, 2011, p. 33), a sice rozptýlení, rozvoj osobnosti

a odpočinek. Zároveň došli k uvědomění, že díky volnému času, kterým disponují, oproti lidem se stabilním zaměstnáním, se mohou oddávat svým volnočasovým aktivitám a zájmovém vzdělávání mnohem intenzivněji, jak dokládá výpověď respondenta D:

„...tak, že se můžu věnovat tomu, co mě baví a jelikož jsem vlastně doma, tak se můžu věnovat více věcem, protože nedokážu si představit, že kdybych chodil ještě do práce, tak že bych se mohl starat o zahrádku, chodit na ryby a na cvičák se psem a všechno...“ (Respondent D, Havířov, 7. 2. 2018). V podobném duchu se nese také výpověď respondenta B:

„Vemem si to tak třeba, že když člověk, který je zaměstnaný, tak toho volného času v dnešní době opravdu moc nemá a vzhledem k tomu, že vlastně nemusím pravidelně navštěvovat zaměstnání, tak ten volný čas mám k dispozici. A já nejsem ten typ člověka, který by to prostě buďto proležel, proseděl nebo nečinně trávil, takže vlastně pořád vymýšlím nějaké aktivity...člověk musí být neustále v pohybu.“ (Respondent B, Havířov, 6. 2. 2018)

Podstatný význam volnočasovým aktivitám a volnému času však nepokládá respondent C, jehož argumentem je skutečnost, že jako jediný z výzkumného vzorku je dlouhodobě zaměstnán a na několika místech zmínil, že za stěžejní pokládá materiální a finanční zabezpečení. Jeho motivy spočívají v materiálních hodnotách, pro jejichž dosažení používá jako prostředek své zaměstnání, které mu přináší uspokojení.

„...nechcu teda nějak pořád mluvit o penězách, ale když člověk má dostatek peněz relativně, tak se to odvíjí i v jeho spokojenosti v tom životě, i v tom budoucím, že se nemusí stresovat kvůli různým věcem, co by rád a nemůže si to, nebo nemohl si to dříve dovolit a já jsem zvyklý celý život pracovat, aby se tohle nestalo... jsou lidi, kterým to stačí, to málo, co mají a jsou s tím spokojení a sice je neodsuzuju takové lidi, ale já to mám jinak.“ (Respondent C, Havířov, 7. 2. 2018)

Z prezentovaných výsledků se lze domnívat, že význam zájmového vzdělávání se odvíjí podle časové vytíženosti hornických rentistů, dále na základě jejich způsobu života a dle postavení, jenž volný čas a zájmové aktivity v jejich životě zaujímají. Neméně významným faktorem jsou zde jejich životní priority a osobnostní zaměření. Jan Průcha k postojím dospělých k zájmovému vzdělávání dodává, že se v této souvislosti prolínají tři psychologické charakteristiky člověka, a to motivace, zájem a potřeba (Průcha, 2014, p. 35).

6.3 Přínos zájmového vzdělávání a vliv na plnohodnotný život

Výzkum se dále snažil zjistit, jaký je přínos zájmového vzdělávání v životě hornických rentistů. V tomto kontextu nás zajímalo, zda pozitiva zájmových aktivit mají vliv na jejich plnohodnotný a spokojený život.

Nejčastějším shodným znakem přínosu zájmového vzdělávání bylo vnitřní uspokojení a osobní rozvoj, které vyjádřilo 40 % z dotazovaných rentistů.

„Tak jednak se zabije čas, a hlavně je super, že se věnujete tomu, co máte rádi, teďka se na té rentě vracím k tomu, co jsem chtěl rozvinout, ale nebyl čas... takže se vracím k tomu, v čem jsem měl pokračovat a dělám to hlavně pro sebe, pro nikoho jiného.“ (Respondent E, Havířov, 19. 2. 2018)

Respondent C považuje za svůj osobní úspěch každodenní komunikaci ve svém zaměstnání v cizích jazycích, ve kterých se neustále vzdělává, jelikož na formální úrovni se v minulosti vzdělával pouze v ruštině. V této souvislosti taktéž hovoří o svém osobním rozvoji a vnitřním uspokojení:

„...díky tomu mám za první lepší finanční zabezpečení a za druhé i takový vnitřní pocit, že jsem nezůstal na té první příčce úplně, i když některým lidem to stačí a nechce se jim dál třeba zlepšovat. Tak to mě přineslo takové uspokojení jo, vnitřní uspokojení si myslím a pocit, že jsem to dal takzvaně.“ (Respondent C, Havířov, 7. 2. 2018)

Uspokojení, které respondenti uvádějí, je fakticky návrat k psychické rovnováze, jejíž porušení vyvolává další motivační stav (Nakonečný, 2014, p.72). Zdrojem pocitů vlastní hodnoty, které se z uvedených výpovědí ukazují, jsou výsledky vlastní činnosti, mínění druhých lidí, materiální stav, případně pozice ve skupině (Nakonečný, 2014, p. 159-160).

Z uvedeného vyplývá rovněž přínos všeobecně vzdělávací, který potvrdil také respondent E. 40 % respondentů pak uvádí získávání nových sociálních kontaktů.

„Tak přineslo mi to třeba spoustu známých, fakt hodně přátel, takže neseďm doma sám a začlením se tím pádem mezi lidi, se kterými si mám o čem promluvit, protože máme plno podobných zájmů...“ (Respondent D, Havířov, 7. 2. 2018)

Přínos pro fyzické zdraví a kondici si uvědomují tři respondenti. U respondenta G je pak fyzické zdraví a kondice navíc důvodem pro plnohodnotné prožívání rodinných vztahů. Jak sám říká:

„...to, že něco dělám, tak mě to udržuje v kondici, chodím plavat třeba, nebo si sem tam vyšlápeme nějakou tu túru. Zkrátka teď už mě uspokojují hlavně ty vnučky, tak

to беру tak, že musím na sebe dbát, abych tady s těma vnoučatama byl, co nejdýl.“ (Respondent G, Petrovice u Karviné, 21. 2. 2018)

Jak bylo rovněž uvedeno v teoretické části práce, tuto skutečnost potvrzuje také Šerák (2009, p. 151), když říká, že pohybově-sportovní výchovou lze zajistit fyzické zdokonalování člověka, výkonnost, regeneraci či odstranění zdravotních defektů.

Kromě výše poznamenaného se nově objevují také důvody zájmu o poznávání nových věcí jako je cestování, svět a příroda, zahrnující pasivní i aktivní odpočinek, které uvedlo 40 % respondentů. Respondent B a C volnočasové aktivity a s tím související zájmové vzdělávání považují za přirozenou součást jejich aktivního životního stylu. Optimistický pohled uvádí rovněž Knotová (2011, p. 25), v němž volný čas zaujímá smysl a cíl v životě člověka. Jak dokládá taktéž tvrzení respondenta C:

„...mám rád adrenalin trošku v životě a lépe se mi ten život prožívá, nemám rád nudu vyloženou...zkrátka rád žiju, rád jsem mezi lidma a rád jsem aktivní.“ (Respondent C, Havířov, 7. 2. 2018)

Zajímavým poznatkem rovněž bylo, jaký má rodina z dětství vliv na prožívání volného času i v dospělosti. Aktivita a zájmové činnosti jsou díky vedení rodiny a zvyku z dětství natolik zažitá a nenucená, že jejich vykonávání je pak samozřejmé i ve starším věku. Uvedené tvrzení dokládá rovněž Šerák (2009, p. 40), který vliv působení rodiny považuje za nevýznamnější, jelikož určuje, které aktivity jsou žádoucí a hodnotné. Argument podpory rodiny se promítl ve výpovědi respondenta D:

„...a třeba to rybaření, to už mám od mala, chodil jsem s dědou na ryby, akorát jsem nějakých deset, patnáct let na to neměl čas, tak to jsem začal zase až teď, co mám rentu a dává mi to pocit, že něco vytvořím, třeba když něco ulovím a obdaruju rodinu.“ (Respondent D, Havířov, 7. 2. 2018). V podobném duchu se nese také výpověď respondenta E:

„...jako malý jsem chodil do sportovní školy, kamarádi a celá rodina se tomu věnovali a díky tomu, že nás rodina směřovala k tomu, že jsme cestovali a sportovali, tak jsem od malička k tomu inklinoval. A já jsem to pak přenesl i na tu svoji rodinu.“ (Respondent E, Havířov, 19. 2. 2018)

Nově se dále ve dvou případech objevuje potřeba učení se nových věcí, a to z důvodu všeobecně vzdělávacího a inovačního. Tuto nutnost si uvědomuje kupříkladu respondent B u své aktivity kutilství:

„Přiznám se, že se rád učím nové věci. Mě třeba zajímá, vzhledem k tomu, že jsem vyučen jako zedník, tak jsem to nezahlodil, jak se říká do kyttek, ale pořád mě zajímá, jak to jde kupředu ta technologie a pořád chci něco o tom vědět, o těch novinkách víc. Nechci skončit jenom u toho, co jsem se naučil kdysi, ale pořád se chci do toho nějak vpravit a mám zájem, jak se co dělá, co se v dnešní době používá a jaký je trend atd.“
(Respondent B, Havířov, 6. 2. 2018)

Abychom mohli ověřit, zda přínosy zájmového vzdělávání mají vliv na jejich spokojený a plnohodnotný život, bylo vhodné zjistit, jaké priority v životě hornických rentistů představují jejich plnohodnotný a spokojený život. Všichni respondenti uvedli, že to jsou sociální vztahy, přesněji pak rodina. Podle očekávání za stejně důležité označili zdraví, které konkrétně sdělilo 75 % respondentů. Tři dotazovaní dále uvedli hodnotné naplnění volného času prostřednictvím zájmových aktivit. U dvou respondentů se vyskytlo také finanční zabezpečení. V této souvislosti byla zjištěna také spokojenost s jejich životem a s trávením volného času. 55 % rentistů se vyjádřilo, že jsou spokojení především ve spojitosti trávení volného času s rodinou, přičemž sdělili, že vykonávají takové zájmové aktivity, které v nich vyvolávají pocit spokojenosti, jak uvádí výpověď respondenta G:

„...nejdůležitější jsou pro mě ty vnučky a rodina, spokojený jsem, když můžeme jet za vnučkama a věnujeme se všem aktivitám společně.“ (Respondent G, Petrovice u Karviné, 21. 2. 2018)

Dva respondenti naopak uvedli, že jsou spíše nespokojení. Nebylo překvapením, že důvodem jejich nespokojenosti je zdravotní stav. Neschopnost vykonávat svou oblíbenou zájmovou aktivitu u respondenta F způsobuje určitou frustraci.

„Nejsem spokojený, zase jsme u toho zdraví, protože když je člověk zdravý, tak může dělat všechno, ale když je vám zle...já jsem hrál kdysi hokej, byla to moje velká vášeň, ale teď už nemůžu.“ (Respondent F, Havířov, 30. 1. 2018)

Respondent C svou nespokojenost však vidí spíše v pozitivnějším světle, která jej vede k jisté motivaci daný stav zlepšit.

„Já si myslím, že nikdy člověk nesmí být úplně spokojený, protože když začne být spokojený, tak to je zešup z kopce dolů pomalu. Pořád musí být s něčím mírně nespokojený, protože ho to žene kupředu a pokud slouží zdraví, relativně aspoň, tak to má člověk ve svých rukách...“ (Respondent C, Havířov, 7. 2. 2018)

6.4 Motivace k zájmovému vzdělávání a aktivitám

Ústřední zájem výzkumu bylo zjistit motivaci k zájmovému vzdělávání hornických rentistů. Byly rozpoznány nejen motivy a důvody k vykonávání zájmového vzdělávání a jejich aktivit, ale rovněž jaký mají pro ně osobní význam a uspokojení. Přestože bylo již mnohé naznačeno, je možné vyhodnotit a shrnout následující poznatky.

Tři respondenti ze sedmi uvedli, že důvodem jejich motivace pro angažovanost v zájmovém vzdělávání jsou sociální vztahy, a to jak jejich pěstování, tak i získávání nových. Jelikož zájmové aktivity často vykonávají s přáteli či rodinou, dochází tak podle jejich slov i ke stmelení rodiny.

„Tak je to i tom, že tím přitáhnu i rodinu, syna, snachu, manželku. Takže nás to stmeluje dohromady a neexistuje žádné válení u moře, ale jdeme do hor a víceméně všechny ty volnočasové aktivity se točí kolem toho sportu, který můžeme dělat i společně.“ (Respondent E, Havířov, 19. 2. 2018)

Důraz na posilování přátelství vyjadřuje respondent D: *„...díky tomu jsem poznal pár lidí, můžu s něma trávit ten čas a všechny zájmy, stejně jako s rodinou...pro mě je důležité mít kolem sebe upřímně lidi, na které se můžu spolehnout, to znamená přátelé a že můžeme dělat spolu věci, které máme společné.“* (Respondent D, Havířov, 7. 2. 2018) Sociálně-psychologické hledisko potvrzuje rovněž Pávková (2008, p. 15), když uvádí, že zájmové aktivity ve volném čase vedou k utváření a zdokonalování mezilidských vztahů.

Dále se vyskytoval motiv pro udržování fyzické kondice a zdraví, který je celkově významný pro čtyři ze sedmi dotazovaných. Respondent E k tomuto uvádí:

„Udržuje mě to zkrátka v kondici, třeba ten běh. Snažím se teď pondělí, středa, pátek, je to takový ten indiánský běh, já zas nemůžu úplně vzhledem k té nemoci, ale snažím se tak aspoň udržovat, nebo i na těch horách, a i manželka se někdy přidá, máme to tak zažité, ale opravdu se to zakládá i na té pravidelnosti, jak jednou dvakrát vypustíte, to pak nemá smysl dělat...“ (Respondent E, Havířov, 19. 2. 2018)

Pozitivní efekt zájmového vzdělávání na fyzické i mentální zdraví dokládá tvrzení, že u dospělých dochází k aktivizaci a restrukturalizaci životního režimu, který má dopad na zlepšení jejich zdraví (Schuller et al., 2001, podle Průcha, p. 94).

Dále, v minimálně dvou případech ze sedmi, se vyskytovaly motivy k překonání nudy a stereotypu. Příčinou tohoto motivu může být pátrání po zvýšené stimulaci a nových podnětech (Nakonečný, 2014, p. 522) a lze jej tak považovat za vnější motiv.

Motivem je rovněž pro respondenty poskytnutí zážitků, které zájmové vzdělávání umožňuje. Kromě toho nejčastěji odhalenými motivy byla aktivita, činnost a seberealizace. S odkazem na teoretickou část práce, lze tvrdit, že zájmové vzdělávání umožňuje rovněž uvedenou seberealizaci ve volném čase. Nejintenzivněji byla tato touha zaznamenána u respondenta B, který zejména aktivitu a činnost již zmiňoval na několika místech a opětovně ji potvrdil:

„Úplně jednoduše řečeno, když něco vytvářím a něco činím, tak to mi říká, že žiju a mám z toho radost doslova...“ (Respondent B, Havířov, 6. 2. 2018)

Potřebu seberealizace je možné vysvětlit skutečností, že se jedná o přirozenou tendenci člověka, nikoli život pouze přežívat, ale také svůj život rozvíjet (Nakonečný, 2014, p. 331). Taktéž respondent C, který už o své seberealizaci a aktivitě mnohokrát hovořil, tento motiv znovu dosvědčil:

„Díky tomu si připadám, že ve světě nezanikám, ale že něco dělám a jsem užitečný.“ (Respondent C, Havířov, 7. 2. 2018)

V této spojitosti rentisté častokrát hovořili o vnitřním uspokojení, které vyjadřuje například respondent B, jehož činnost, pohyb a kutilství vystihuje jeho aktivní způsob života.

„Tak řekl bych to tak, že vlastně to aktivní trávení volného času, to mi je vlastní, protože jsem rád v pohybu a pokud nespím, tak se chci pohybovat. To je asi ten styl můj životní a vlastně nějaká kreativita, tu se snažím uplatňovat, byť by na té zahradě, tam pořád něco nového vytvářím. Nemám to tak, že když jsem něco udělal, tak to tím končí, pořád něco obnovuju, vylepšuju a vlastně přemýšlím, jak by se to dalo udělat ještě jinak.“ (Respondent B, Havířov, 6. 2. 2018)

Tuto skutečnost, zejména v souvislosti s kutilstvím, dokládá rovněž Šerák (2009, p. 170), když říká, že může být významné při snaze úteků od každodenních stresů a podporuje sebevědomí z vytvoření něčeho užitečného.

Naproti tomu pro některé respondenty důležitým motivem je možnost odreagování a relaxace, které uvedli dva respondenti. Přestože se aktivní odpočinek pokládá všeobecně za účinnější než pasivní, je nutné však aktivitu přizpůsobit zdravotnímu stavu a věku (Nakonečný, 2014, p. 401).

„Mám rád spíše tyhle relaxační a klidné aktivity, protože já už potřebuju klid, přecejenom mám už ten věk a potřebuju spíše odpočinek, i kvůli té mamky, protože čím

ona je starší, tím víc potřebuje ticho a klid a tím je spokojená, a tak jsem spokojenej i já, takže relaxace.“ (Respondent A, Havířov, 5. 2. 2018)

Ze sděleného respondentem A, se lze domnívat, že způsobem, jak je zainteresovaný v péči o matku, jeho motiv pak pramení a spočívá ve spokojených sociálních vztazích.

Ze zjištěného lze tedy shrnout, že za nejčastější motivační faktory, s odkazem na dělení podle Crossové (1981, podle Dvořáková, Šerák, 2016, p. 123) se u výzkumného vzorku rentistů vyskytují sociální vztahy, které slouží k naplnění potřeby sociálních vztahů a možnosti najít si nové přátele, dále se objevily faktory úniku a stimulace, které jsou možností jak uniknout nudě či rutině doma a rovněž faktor kognitivního zájmu, který spočívá v potřebě vyhledávat nové znalosti či uspokojení zvědavé mysli. Různorodé výpovědi respondentů, lze rovněž podpořit tvrzením, že v jednotlivých motivech a potřebách vstupuje jako zásadní faktor osobnost jedince, jeho struktura hodnotového systému, dosavadní zkušenosti, schopnosti, dovednosti a postoje, které byly utvářeny v průběhu jeho dosavadního vývoje (Šaurerová, 2012, podle Průcha, 2014, p. 33).

V souvislosti se zjištěním motivace k zájmovému vzdělávání byly položeny také otázky k rozpoznání náklonnosti hornických rentistů v angažovanosti k nové oblasti zájmového vzdělávání. 55 % respondentů uvedlo, že by zájem o novou oblast mělo, přičemž převládalo (v 75 %) jazykové vzdělávání. Je nutné však konstatovat, že všichni respondenti, ačkoli potvrdili zájem, vyjádřili určité výhrady. 40 % respondentů pak sdělilo, že zájem o novou oblast zájmového vzdělávání nemají vůbec. S ohledem na věkovou kategorii respondentů, lze prezentované zjištění podpořit argumentem, že starší lidé jen málokdy vytvářejí nové zájmy, spíše se snaží o rozvoj stávajících zájmů, případně se objevuje něco, co jedinec dlouho nedělal, ale již dříve ho daná aktivita zaujala (Beneš, 204, p. 112), jak ostatně sami sdělili ve svých výpovědích. V tomto kontextu následně vzešla nová kategorie.

6.5 Bariéry v motivaci k zájmovému vzdělávání

Výzkum se snažil zjistit, zda existují nějaké bariéry, jež by hornickým rentistům bránili v zájmovém vzdělávání. Jako nejvýznamnější překážku v zájmovém vzdělávání, především pak v oblasti sportu, uvedlo 90 % respondentů jejich neuspokojivý zdravotní stav. Zajímalo nás tedy, jakým způsobem a do jaké míry je zdravotní stav omezuje ve vykonávání aktivit zájmového vzdělávání, potažmo i v každodenních činnostech.

V tomto ohledu je však nutné poznamenat, že vliv omezení zdravotním stavem na zájmové vzdělávání určuje druh zdravotního handicapu, který se u jednotlivých respondentů významně liší. 40 % respondentů uvedlo zásadní omezení v důsledku jejich úrazu zad.

„No tak nemůžu třeba už na náročnější túry, strašně rád jsem dělal turistiku, jakože jsem fakt hodně chodil po horách a teď už to tak nejde no, nějaké náročné túry to vůbec. Maximálně si tam můžu vyjet autem, kam to jde...“ (Respondent D, Havířov, 7. 2. 2018).

Respondent F pak uvádí v souvislosti s jeho úrazem páteře omezení nejen v zájmovém vzdělávání, ale také v každodenních činnostech:

„Úplně ve všem mě to omezuje, protože když vás bolí záda, no tak se sice můžu nadopovat práškama, ale zas i ten prášek má vedlejší účinky, játra, ledviny, hlavně žaludek mám z toho zničený a bolí mě. Takže sice na jednu věc mi to pomůže, ale na druhou to zase škodí, takže nemůžu dělat to, co bych chtěl, třeba ten sport už vůbec ne.“ (Respondent F, Havířov, 30. 1. 2018)

40 % respondentů však svému zdravotnímu omezení nepřikládá zásadní význam, v tom smyslu, že nemají fatální vliv na jejich zájmové vzdělávání. Respondent E uvedl získanou nemoc z povolání, silikózu plic.

„Ne, tak je to jenom o tom, že to, co jsem dělal naplno, už nemůžu, třeba běhat nějaké sprinty, závody v lyžování jako kdysi, ale zase jsem třeba přizván jako pořadatel...to jsme klub bývalých závodníků po padesátce a nejdříve si odjedou mladí a my pak si odjedeme jen tak už, mezi sebou si stříhneme takový závod, takže tam jsem to třeba poznal, že to zdraví už tak nedovoluje, protože kluci, co jsou sice v mém věku, ale jsou z jiného oboru, nejsou z hornictví, nemají to postižení, tak ti na tom jsou daleko líp zdravotně než já...“ (Respondent E, Havířov, 19. 2. 2018)

Jak vypovídá respondent G, který uvedl úraz oka, zájmové aktivity přizpůsobil svému zdravotnímu stavu:

„No nejvíc s tím autem, že nemůžu tak jezdit, nějaké dálky už nemůžu kvůli tomu oku, ale tak jsme si řekli, že budeme cestovat vlakem a zahrajem karty aspoň. Jezdíme vlastně na dovolenou na wellness do těch termálů na Slovensko, no tak pojedem prostě vlakem.“ (Respondent G, Petrovice u Karviné, 21. 2. 2018)

Ze zkoumaného vzorku pouze jediný respondent C, který má nevratný úraz na ruce, neprojevuje žádné omezení zdravotním stavem.

„Ne, já jsem se s tím celkem rychle srovnal. Už jenom to, že jsem k rentě i zaměstnaný a myslím, že můžu dělat to, co chci.“ (Respondent C, Havířov, 7. 2. 2018)

Kromě bariéry zdravotního stavu, 25 % respondentů uvádějí také finanční důvody omezení zájmové činnosti.

„Tak vesměs nejvíce v tom lyžování...tam je to na tu peněženku taky dost záběr. Nejenom výbava, ale dopravit se na hory, pak vleky. To máte i s tou elektronikou na ty letadla a všechny ty zájmy co já teďka mám, je to už trošku náročnější na tu kapsu.“ (Respondent E, Havířov, 19. 2. 2018)

Finanční důvody mohou být pouze zástupným problémem, který se jeví být často individuální, například jak dokládá výpověď respondenta D, který si tak určité zájmové aktivity odpustí:

„No tak, třeba ty kurzy, to vím, že jsou docela drahé, neříkám, že bych na to neměl... i když by se to do budoucna ještě oplatilo, ale mě je to líto dát třeba za angličtinu za pár měsíců ty peníze. Nějak se nenudím, mám těch aktivit celkem už dost.“ (Respondent D, Havířov, 7. 2. 2018)

Přestože se zdá, že horničtí rentisté nejsou celkově časově vytíženi, dva respondenti z výzkumného vzorku jsou konfrontováni právě s bariérou nedostatku času. Respondent A si nemůže přidat další zájmové vzdělávací aktivity z důvodu péče o nemocnou matku a respondent C je zaměstnaný jako řidič mezinárodní přepravní společnosti, kdy je na cestách téměř celý měsíc v kuse.

Další zjištěnou bariérou byla vzdálenost, a to u respondenta G, který bydlí na vesnici a díky svému handicapu je omezen v cestování autem.

„No jednak manželka si bere na odpolední auto a já pak autobusem mám odsud špatný spoj, tady to jezdí jen třikrát za den, ráno, odpoledne a večer...“ (Respondent G, Petrovice u Karviné, 21. 2. 2018)

V kontextu lokality a možností trávení volného času se 90 % respondentů shodlo, že v místě jejich bydliště jsou nabídky zájmového vzdělávání a příležitosti k volnočasovým aktivitám dostačující. 40 % respondentů navíc poznamenává, že záleží na jednotlivci a jeho zájmu.

„Tak myslím si, že Havířov poskytuje dosti takových společností nebo spolků, kde se dají různé aktivity provádět, ale každý jedinec má šanci si zvolit něco sám osobně a volně, jen z vlastní vůle, nemusí to být závislé jen od nějakého kurzu.“ (Respondent B, Havířov, 6. 2. 2018)

Respondent B nadto jako jediný uvádí, že žádné potíže nebo bariéry ve spojitosti s jeho zájmovými aktivitami nezaznamenává, protože se hodně spoléhá na vlastní schopnosti.

„...vždycky, když jsem se do nějakých aktivit dal, tak jsem chtěl, aby to zdárně dopadlo, abych skončil s takovým úspěchem, jaký jsem od toho očekával. Když chci něco uskutečnit, tak se snažím to dotáhnout do konce a taky do toho všechno vkládám, aby se mi to podařilo...“ (Respondent B, Havířov, 6. 2. 2018)

Z uvedené výpovědi respondenta B lze konstatovat, že tímto důvodem může být samotný motiv zájmového vzdělávání, a to vyšší sebedůvěra, který uvádí rovněž Schuller at al. (2001, podle Průcha, 2014, p. 94), když říká, že účast dospělých ve vzdělávání, jim přináší pocit vyšší sebedůvěry ve své schopnosti a k překonávání překážek.

Závěr

Předložená bakalářská práce, se zabývala motivací k zájmovému vzdělávání hornických rentistů. Cílem předložené práce bylo zjištění významu a motivace k zájmovému vzdělávání v jejich životech. K tomuto účelu bylo vybráno sedm respondentů a prostřednictvím metody polostrukturovaných rozhovorů kvalitativního výzkumu byla provedena analýza jejich odpovědí a interpretace se zjištěnými výsledky výzkumu. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část.

S ohledem na cíl práce, byly v teoretické části vymezeny základní pojmy v kontextu hornických rentistů pro bližší pochopení jejich poměrů v souvislosti s pobíráním náhrady za ztrátu na výdělku. V následující kapitole bylo představeno rozdělení a charakteristika vzdělávání dospělých a vymezení souvisejících pojmů. S důrazem na zájmové vzdělávání, které je ústředním tématem této práce byly vylíčeny cíle a funkce zájmového vzdělávání, zejména pak jeho typy. V tomto kontextu navazuje kapitola zabývající se volným časem, který je pro vykonávání zájmového vzdělávání předpokladem. Předloženy byly pohledy na volný čas a jeho vymezení, stejně jako jeho funkce a přínosy, přičemž byla uvedena neopominutelná hlediska ovlivňující prožívání volného času. S odkazem na věkovou kategorii výzkumného vzorku byly předloženy souvislosti se zájmovým vzdělávání osob po padesátém věku života. Poslední, avšak významnou kapitolou v teoretické části práce, představovala kapitola o motivaci, kde vzhledem k rozsahu bakalářské práce byla vymezena charakteristika motivace a sousedících pojmů. Neméně důležitá byla prezentace faktorů ovlivňující motivaci a účasti dospělých k zájmovému vzdělávání, stejně tak pro ucelení koncepce motivace byly nastíněny vybrané motivační teorie. Kapitoly v teoretické části práce jsou tak výchozí základnou pro naplnění cíle předkládané práce a s tím související problematiky daných oblastí.

Výsledným zjištěním v empirické části, předcházela metodologie výzkumného šetření, která byla nezbytná pro vysvětlení spojitostí s výzkumem. Pro objasnění motivace a významu zájmového vzdělávání hornických rentistů se výzkum nejdříve snažil zjistit, jakým typům zájmového vzdělávání se zkoumaná skupina respondentů věnuje. Rozpoznáno bylo neformální organizované zájmové vzdělávání, zejména pak v oblasti enviromentální výchovy, dále taktéž jazykové vzdělávání a pohybově-sportovní výchova. Stěžejní bylo především informální vzdělávání, které se u respondentů projevovalo,

kromě uvedeného, ve všech dalších typech zájmového vzdělávání. Výsledky zároveň ukázaly, jak se jedna oblast zájmového vzdělávání promítá do oblasti jiné, především pak do každodenního a běžného života respondentů, z čehož lze usuzovat, že zájmové vzdělávání má tak v jejich životech poměrně velký význam. V případě, že se respondenti vyjádřili, že zájmové vzdělávání považují za důležité, byly zaznamenány zejména relaxační, regenerační, seberealizační a aktivizační důvody. Přínos a vliv na jejich plnohodnotný život tak horničtí rentisté z výzkumného vzorku spatřovali v pozitivu úlohy k překonání nudy či stereotypu a hodnotnějšího využití jejich volného času. Nezanedbatelnou součástí pak byl vliv na jejich fyzické a psychické zdraví, který si sami často uvědomovali. Stejně tak se projevila vnitřní motivace ve formě osobního rozvoje, vnitřního uspokojení a potřeby učit se nových věcí. Důležitou úlohu v důvodech jejich angažovanosti v zájmovém vzdělávání zhlédli rovněž v pěstování stávajících či získávání nových sociálních vztahů. V kontextu motivace zájmového vzdělávání skupiny hornických rentistů byly zjištěny taktéž bariéry účasti zájmového vzdělávání, zejména pak v organizovaných formách. Nejvýznamnější překážkou byl pochopitelně uváděn jejich zdravotní stav. Dále finanční důvody a u jednoho z respondentů, vzhledem k jeho bydlišti, pak i vzdálenost. Vyskytla se rovněž překvapivá bariéra časového vytížení, která však souvisela s individuálním životním způsobem jednotlivých respondentů. Současně si uvědomuji skutečnost, že větší reprezentativnost výsledků z výzkumného šetření by mohla být zajištěna rozsáhlejším počtem respondentů z výzkumného vzorku.

Prací by bylo možné otevřít nové téma pohledu na specifickou skupinu hornických rentistů, přičemž lze poznamenat, že vybrané téma evokuje k dalšímu rozpracování, jelikož rozsahem bakalářské práce, není možné komplexně pojmut veškeré souvislosti. Zajímavým tématem by mohl být kupříkladu dopad zdravotního stavu na život, volný čas nebo zájmové vzdělávání hornických rentistů. Dalším poznatkem, jenž si zaslouží pozornost, je skutečnost, že nastavená legislativa hornickým rentistům sice umožňuje zaměstnání, avšak, jak bylo rovněž uvedeno v teoretické části práce, v důsledku dosahování vyšších výdělků vyvstává hrozba zániku na náhradu za ztrátu na výdělku. Otázkou pak může být, do jaké míry je zájem o zaměstnání pro hornické rentisty motivací. Vstupuje zde rovněž fakt, že finanční zabezpečení, ačkoli jej nemají zajištěné až do důchodového věku, může být k vykonávání dalšího vzdělávání, které by nebylo náročné vzhledem k jejich zdravotnímu stavu, kontraproduktivní. V této souvislosti by mohlo být věnováno větší pozornosti tématu bariér zájmového vzdělávání.

Nabízí se taktéž možnost analýzy osvěty, propagace či nabídky rekvalifikačních nebo kvalifikačních kurzů nabízených na úřadu práce, kde jsou v případě nezaměstnanosti horničtí rentisté evidováni. Rovněž tak zůstává nevyřešenou odpovědí, do jaké míry angažovanost v zájmovém vzdělávání ovlivňuje faktor dosaženého vzdělání či věku.

Anotace / Abstract

Jméno a příjmení:	Ester Hrimutová
Katedra:	Sociologie, andragogika a kulturní antropologie
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Mildnerová Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Motivace k zájmovému vzdělávání hornických rentistů v Moravskoslezském kraji
Název v angličtině:	Motivation for adult leisure education of retired miners receiving income in the Moravian-Silesian Region
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá motivací zájmového vzdělávání hornických rentistů v Moravskoslezském kraji. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část práce se věnuje vymezení základních pojmů v kontextu hornických rentistů, dále seznamuje s konceptem zájmového vzdělávání a volného času. Přibližuje rovněž souvislosti spojené s motivací a motivační faktory ovlivňující účast a motivaci ke vzdělávání. V empirické části jsou interpretovány výsledky výzkumného šetření kvalitativního výzkumu metodou polostrukturovaných rozhovorů, který vedl k odhalení cíle předložené práce, a sice ke zjištění motivace a významu zájmového vzdělávání hornických rentistů.</p>

Klíčová slova:	Zájmové vzdělávání, volný čas, motivace, horničtí rentisté, kvalitativní výzkum, polostrukturovaný rozhovor
Abstract:	This bachelor thesis deals with the motivation for adult leisure education of retired miners receiving income in the Moravian-Silesian Region. The paper is divided into a theoretical and an empirical part. The first part defines basic terms in the context of retired miners receiving income; it also explains the concept of leisure education and leisure time. The thesis then examines the background of motivation and motivating factors influencing participation in the education and motivation for it. In the latter part of the paper, the results of the qualitative survey research are presented. The research was conducted in the form of semi-structured interviews and met the objectives of the work which aimed at the determination of the motivation for adult leisure education of retired miners receiving income and its significance.
Keywords:	Leisure education, leisure time, motivation, retired miners receiving income, qualitative research, semi-structured interview
Přílohy vázané v práci:	3
Rozsah práce:	58 s. (118 870)
Jazyk práce:	Český

Použitá literatura a internetové zdroje

BASL, Josef; MATĚJŮ, Petr; STRAKOVÁ, Jana; VESELÝ, Arnošt, ed. (2010). *Nerovnosti ve vzdělávání: od měření k řešení*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

BENEŠ, Milan. (2014). *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing.

DVOŘÁKOVÁ, Miroslava; ŠERÁK, Michal. (2016). *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

DVOŘÁKOVÁ, Miroslava. (2016). Vznik a vývoj andragogiky. In DVOŘÁKOVÁ, Miroslava; ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly* (p. 22–53). Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

DVOŘÁKOVÁ, Miroslava. (2016). Předmět a objekt andragogiky. In DVOŘÁKOVÁ, Miroslava; ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly* (p. 77–82). Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

HAYES, Nicky. (2003). *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál.

HENDL, Jan. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál.

HORVÁTHOVÁ, Petra; BLÁHA, Jiří; ČOPÍKOVÁ, Andrea. (2016). *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. 1. vyd. Praha: Management Press.

KNOTOVÁ, Dana. (2011). *Pedagogické dimenze volného času*. 1. vyd. Brno: Paido.

KNOTOVÁ, Dana. (2008). Zájmové vzdělávání dospělých. In RABUŠICOVÁ, Milada; RABUŠIC, Ladislav, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České Republice* (p. 161–187). Brno: Masarykova univerzita.

KOLÁČEK, Viktor. (2003). Úvod. In ČERNÝ, Ivo, ed. *Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru* (p. 7). Ostrava: Anagram.

- KOLMAN, Luděk, RYMEŠOVÁ, Pavla, CHÝLOVÁ, Hana, GRALTON Lucie. (2012). *Motivace, produktivita a způsob života*. 1. vyd. Praha: Linde Praha.
- MIKYSKA, Martin. (2005). *Odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání*. 3. aktualizované a rozšířené vyd. Olomouc: ANAG
- MIOVSKÝ, Michal. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing.
- MUŽÍK, Jaroslav. (2004). *Androdidaktika*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI.
- NAKONEČNÝ, Milan. (1996). *Motivace lidského chování*. 1. vyd. Praha: Academia.
- NAKONEČNÝ, Milan. (1997). *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia.
- NAKONEČNÝ, Milan. (2014). *Motivace chování*. 3., přeprac. vyd. Praha: Triton.
- NOVOTNÝ, Petr. (2008). Profesní vzdělávání dospělých. In RABUŠICOVÁ, Milada; RABUŠIC, Ladislav, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České Republice* (p. 113–141). Brno: Masarykova univerzita.
- Obec Petrovice u Karviné. (c2018). Obec Petrovice u Karviné: Statistické údaje [online]. [cit. 2018-03-30]. Retrieved from <http://www.petroviceuk.cz/oobci/statisticke-udaje>
- PALÁN, Zdeněk; LANGER, Tomáš. (2008). *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského
- PÁVKOVÁ, Jiřina. (2008). *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 4. vyd. Praha: Portál.
- PLAMÍNEK, Jiří. (2007). *Tajemství motivace: jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing.

- PRŮCHA, Jan. (2014). *Andragogický výzkum*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing.
- RABUŠICOVÁ, Milada; RABUŠIC, Ladislav, ed. (2008). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České Republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita.
- RABUŠICOVÁ, Milada; RABUŠIC, Ladislav; Šedřová, Klára. (2008). Motivace a bariéry ve vzdělávání dospělých. In RABUŠICOVÁ, Milada; RABUŠIC, Ladislav, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České Republice* (p. 97–112). Brno: Masarykova univerzita.
- RABUŠIC, Ladislav. (2008). Senioři a jejich vzdělávání. In RABUŠICOVÁ, Milada; RABUŠIC, Ladislav, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České Republice* (p. 265–287). Brno: Masarykova univerzita.
- ŘÍČAN, Pavel. (1990). *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama (Pyramida).
- ŠERÁK, Michal. (2009). *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál.
- ŠÍMA, Alexander; SUK Milan. (2006). *Základy práva pro střední a vyšší odborné školy*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck
- Statutární město Havířov. (c2012). Statutární město Havířov: Havířov v číslech [online]. [cit. 2018-03-30]. Retrieved from <https://www.havirov-city.cz/historie-a-soucasnost/havirov-v-cislech.html>
- TRNKOVÁ, Kateřina. (2008). Dospělí v enviromentálním vzdělávání. In RABUŠICOVÁ, Milada; RABUŠIC, Ladislav, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České Republice* (p. 233–264). Brno: Masarykova univerzita.
- WLODKOWSKI, Raymond J. (2008). *Enhancing adult motivation to learn: a comprehensive guide for teaching all adults*. Retrieved from http://ekladata.com/iJLoOLufKEurVuG5mA2Ke1rJ5dQ/-Raymond_J._Wlodkowski-_Enhancing_adult_motivation-Bokos-Z1-.pdf

Seznam zkratk

atd. a tak dále

č. číslo

mj. mimo jiné

tzv. tak zvaně

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Rozdělení celoživotního vzdělávání dle Palána a Langerera

Tabulka č. 2: Kategorizace funkcí volného času dle Vážanského

Tabulka č. 3: Charakteristika respondentů

Seznam příloh

Příloha č. 1: E-mailová komunikace s pojišťovnou Kooperativa, a.s.

Příloha č. 2: Kategorizace funkcí volného času dle Vážanského

Příloha č. 3: Osnova polostrukturovaných rozhovorů

Příloha č. 1: E-mailová komunikace s pojišťovnou Kooperativa, a.s.

_____ Původní zpráva: _____

Od:

e.so@centrum.cz

Přijato: 25.10.2017 09:17:47

Komu:

info@koop.cz

Předmět: Kontaktní formulář z www.koop.cz

Čeho se dotaz týká: Města a obce

E-mail odesílatele:

e.so@centrum.cz

Jméno odesílatele: Ester Hrimutová

Dotaz: Dobrý den,

kontaktuji Vás s prosbou podání informace, která mi velice pomůže, k účelům mé diplomové práce. Jsem studentkou UPOL, oboru Andragogika. Ráda bych Vás ujistila, že průzkum, který v rámci DP realizuji, je stoprocentně anonymní.

Jedná se o to, že bych potřebovala statistiku, či procentuální vyjádření, kolik máte v evidenci hornických rentistů, kteří pobírají náhradu za ztrátu na výděлку, a to v obci Havířov a Karviná a případně i celkově v Moravskoslezském kraji. Nepotřebuji žádné údaje o klientech, pouze čísla, kolik takových osob existuje. Tato informace bude použita pouze pro akademické účely, vzhledem k tématu mé DP (Motivace ke vzdělávání hornických rentistů).

Předem Vám mnohokrát děkuji za spolupráci, případně mě, prosím, kontaktujte na koho bych se v této záležitosti ve Vaší společnosti mohla obrátit.

Děkuji, přeji hezký den, Ester Hrimutová. (tel. 732167554)

Od: Krokrová Jeanetta <jkrokrova@koop.cz>

Komu: "e.so@centrum.cz" <e.so@centrum.cz>

Datum: 30.10.2017 11:26

Předmět: FW: Kontaktní formulář z www.koop.cz

Vážená slečno,

k Vaší prosbě Vám mohu uvést tyto údaje:

S bydlištěm v Moravskoslezském kraji evidujeme nyní celkově 3 462 horníků, kterým je naší pojišťovnou vyplácena náhrada za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti dle ustanovení zákoníku práce (aktuálně § 271b ZP).

Z toho s bydlištěm ve městě Havířov je 612 osob, s bydlištěm ve městě Karviná je 572 osob.

V případě dalších dotazů týkajících se této oblasti mě můžete kontaktovat na mé el. adrese.

S pozdravem a přáním příjemného dne

Jeanetta Krokrová |

CENTRUM POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA PRACOVNÍ ÚRAZY vedoucí oddělení výplaty rent CPO PÚ

Kooperativa pojišťovna, a.s., Vienna Insurance Group korespondenční adresa: P.O.BOX 50, 664 42
MODŘICE

infolinka: +420 957 105 105, fax: +420 595 158 209

e-mail: jkrokrova@koop.cz web:

www.koop.cz

Příloha č. 2: Kategorizace funkcí volného času dle Vážanského

Tabulka č. 2: Kategorizace funkcí volného času dle Vážanského

<i>Rekreace</i>	úkolem je zotavení, shromáždění sil, psychické uvolnění, či osvěžení jedince
<i>Kompenzace</i>	snaží se o rozptýlení, potěšení, navození bezstarostnosti, vyrovnání se s nedostatky, zřeknutí se norem a pravidel
<i>Edukace</i>	účel je potřeba poznání, dalšího vzdělávání, výměny rolí a touha po zážitcích
<i>Kontemplace</i>	plní funkci potřeby klidu, rozjímání, času pro sebe samotného a autoreflexe
<i>Komunikace</i>	má význam v potřebě sdělení, kontaktu, vyhledávání sociálních vztahů, pospolitosti, empatie, lásky
<i>Integrace</i>	je znakem potřeby společenských vztahů, hledání emocionální jistoty, pocitu sounáležitosti, kolektivního vědomí
<i>Enkulturation</i>	potřeba kreativního rozvoje, tvůrčího uplatnění, fantazie, rozvíjí schopnosti
<i>Participace</i>	má funkci v angažování, vlastní iniciativy, spolurozhodování, kooperace a spoluodpovědnosti

Zdroj: Upraveno podle Vážanského (1996, podle Šerák, 2009, p. 29)

Příloha č. 3: Osnova polostrukturovaných rozhovorů

Vzdělávání

1. Myslíte si, že je důležité, vzhledem k dnešním podmínkám pracovního trhu se vzdělávat – obecně?
2. Jakých kurzů, vzdělávacích aktivit či zájmových kroužků jste se doposud zúčastnil? (Rekvalifikační kurzy, jazykové, umělecké, jakékoliv samostudium – sledování dokumentů v TV, četba literatury, spolky – rybářské, myslivecké, hasičské, sport, cestování a turistika)
3. Jakou důležitost pokládáte uvedenému zájmovému vzdělávání ve Vašem životě?
4. Co Vám v minulosti vzdělávání a zájmy přinesly? Co si myslíte, že Vám mohou do budoucna přinést?
5. Pokud se ničím nezabývá, nebo málo: Měl byste o takovéto vzdělávání či podobné aktivity, o kterých bylo hovořeno zájem? Pokud dělá hodně: Měl byste i o další aktivity či vzdělávání zájem? Proč (z jakého důvodu) ano/ne?
6. Vyskytly se během zájmových aktivit/studia, které jste absolvoval nějaké potíže? Jakého typu? (např. bylo to daleko, stálo to moc peněz, nezajímalo mě to, neměl jsem na to čas, zdravotní stav mi to nedovolil...)

Volný čas

7. Jak je pro Vás důležitý Váš volný čas?
8. Jak vnímáte možnosti trávení volného času ve Vašem městě?
9. Jaké zájmové či rekvalifikační kurzy Vám nabízí daný ÚP – vyhledáváte aktivně sám tyto možnosti nebo čekáte, co Vám ÚP nabídne?
10. Jaké máte koníčky, jak prožíváte svůj volný čas?

Práce – zaměstnání

11. Jste navíc zaměstnán? Jak to vnímáte – jste rád, že nemusíte pracovat, nebo byste byl raději, kdybyste pracovat mohl?
12. Jaký význam má pro Vás práce? Vyhovuje Vám, že nemusíte pracovat/vidíte v tom výhodu?
13. Zvažujete možnost hledání nějaké práce/brigády, vzdělávacího či zájmového kurzu? (viz příklady) Proč ano/ne?

Každodennost a vztahy

14. Popište mi, prosím, jak vypadá Váš běžný/obvyklý den?
15. Udržujete sociální vztahy také s jinými rentisty? Jak vnímáte jejich situaci?

Priority plnohodnotného života x nevýhody zdravotního handicapu

16. Jak jste doposud spokojen se svým životem a trávení volného času?
17. Jaké jsou pro Vás hlavní priority ve spokojeném a aktivním životě? Co je pro Vás v životě důležité? (fyzické zdraví a kondice, peníze a materiální zabezpečení, realizace ve volném čase a koníčky, sociální vztahy – rodina, partner, přátelé, jiné...)
18. Jak byste hodnotil Vaši finanční situaci oproti jiným rodinám (rentistů, nebo standardních rodin)?
19. Existuje ve Vašem případě nějaká hrozba, že byste o pobírání renty mohl přijít?
20. Brání Vám Váš zdravotní handicap v plnohodnotném životě? (příp. Je Váš zdravotní stav překážkou v běžném životě? Jak?)
21. V čem konkrétně Vás zdravotní stav omezuje?

Motivace

22. Které, z následujících výhod zájmového vzdělávání jsou pro Vás nejdůležitější/nejzajímavější?
23. Jaké faktory Vás ve Vaši motivaci nejvíce ovlivňují?
24. Co Vás nejvíce uspokojuje na Vašich aktivitách ve volném čase? (učíte se rád něco nového, pro zábavu? Sám pro sebe a radost, svoji realizaci? Rád poznáváte nové lidi, jste rád v kontaktu s lidmi? Jste rád aktivní, je to Váš styl trávení volného času, pro rozptýlení? Chcete ještě změnit své povolání, chcete být připraven na nové možnosti či změny?)
25. Myslíte si, že Vám nové znalosti a dovednosti ovlivní Váš život, že mohou být pro Vás přínosem?
26. Co si myslíte, že Vám Vaše koníčky, aktivní život či vzdělávání přineslo? Co bylo důvodem jejich absolvování/vykonávání?

Dobrý den,

Jmenuji se Ester Hrimutová a jsem studentkou Filozofické fakulty na Univerzitě Palackého v Olomouci. V rámci tohoto studia provádím sociologický výzkum, v němž se zabývám tématem motivace ke vzdělávání hornických rentistů v Moravskoslezském kraji.

Ráda bych Vás touto cestou požádala o poskytnutí krátkého rozhovoru, který je zcela anonymní a jeho výsledky budou použity výhradně pro potřeby tohoto výzkumu. Zároveň bych požádala o svolení s nahráváním na diktafon, s tím, že Vás mohu ujistit, že tento záznam slouží pouze pro mé osobní potřeby k psaní bakalářské práce a nebude použit jiným způsobem.

Na začátek bych Vás ráda požádala o zodpovězení úvodních otázek:

Jaký je Váš věk?

Nejvyšší dosažené vzdělání?

Rodinný stav?

Bydliště?

Zdali jste kromě renty zaměstnán/brigáda/DPČ?

Rovněž Vás chci seznámit s problematikou zájmového vzdělávání, ať víte, co si pod tímto představit...

Viz otázka č. 22.

- Naplnění volného času, rozptýlení, překonání nudy a stereotypu
- Lepší informovanost, rozšíření poznatků, potřeba dalšího poznání
- Mezilidské vztahy, potřeba kontaktu s lidmi a rozšiřování známých, prostor pro pomáhání ostatním
- Pro lepší pracovní uplatnění, pracovní znalosti a dovednosti a profesní kariéru
- Relaxace a odpočinek
- Seberealizace a osobní rozvoj
- Podpora duševního i fyzického zdraví a zdravý životní styl
- Potřeba kreativního rozvoje, tvůrčího uplatnění
- Možnost lepšího materiálního zabezpečení (peněz), větší jistota
- Uznání okolí, sociální status (prestiž), vliv, moc